

70-278

Dr. Beryl Parker

TÜRKİYEDE İLK TAHSİL HAKKINDA RAPOR

	B. M. M.
K	phanesi
S. No.	1941-1384
Remiz	AC 196

4

700576 |

İÇİNDEKİLER

Başlangıç	1
-----------	---

BİRİNCİ KISIM

Kemiyet ile keyfiyetin terbiyede münasebeti	3-1
---	-----

İKİNCİ KISIM

Müşahedelerden alınan neticeler	15-24
1. — Hülâsa	15
2. — Prensiplere istinat eden tenkitler	16
3. — Mevcut imkânların istimali	17
4. — Millî ihtiyaçları tatmin etmek için mektebe düşen vazife	19
5. — Türk terbiyesinin açtığı imkânlar	21
6. — Tavsiyeler	22

ÜÇÜNCÜ KISIM

Türk ilkmekteplerinin halihazır vaziyetleri	24-45
1. — İstatistikî hülâsa	24
2. — Arazi, Bina ve Teçhizat	24
3. — Talebe	30
4. — Müfredat programı	32
5. — Muallimler ve Müfettişler	35
6. — Köy mektepleri	36
7. — Müştereken çalışan vasıtalar	41
8. — İlkmektep muallimlerinin hazırlığı	41
9. — Terbiyevî sergiler	44

DÖRDÜNCÜ KISIM

İlk tahsil evsafının ıslahı için verilen tavsiyeler	45-58
1. — Millî terbiye laboratuvarları	46
2. — Mekteplerin etraflı bir tekâmülü	50
3. — Tasdik olunan usullerin tatbikâtı	52
4. — Müfettişler, Başmuallim ve muallimler için açılacak kurslar	54
5. — Muallim ve Müfettişler için neşriyat	57
6. — Köy mektepleri ile mıntakaların tetkiki	57
7. — Muallim mektepleri ile ilkmekteplerin mezcedilmesi	58

Maarif Vekilliği, kültür reformumuz hakkında Millî Şeflerin direktifleriyle Türk ve ecnebi mütehasısların raporlarını ve muhtelif memleketlerin kültür teşkilâtı hakkındaki etütleri seri halinde neşre karar vermiştir.

(A) serisini, Ebedî Şef Atatürk'ün ve Millî Şef İsmet İnönü'nün muhtelif tarihlerdeki nutuklarında Maarife dair verdikleri direktifler teşkil edecektir.

(B) serisinde intişar edecek olan ecnebi mütehasıs raporları şunlardır:

1 — 1924 te memleketimize gelen Amerikalı Profesör John Dewey'in iki raporu;

2 — 1925 te gelen Alman Ticaret ve Sanayi Nezareti Müşaviri Kühne'nin teknik tedrisata dair raporu;

3 — 1927 yılında gelen Belçika Teknik Tedrisat Mütehasıslarından Omer Buyse'in yeni açılacak ertik ve teknik okullar hakkındaki raporları ve teklif ettiği programlar;

4 — Bir müddet Ankara Maarif Cemiyeti Mektebinde çalıştıktan sonra 1934 te Vekillik tarafından mekteplerimizde tetkikata memur edilen Amerikalı Mütehasıs Mis Parker'in raporları;

5 — Üniversite ıslahatı için 1932 yılında memlekete davet edilen İsviçreli Mütehasıs Profesör Albert Malche'in raporu;

6 — 1933, 1934 yıllarında Türkiyede geniş miyasta iktisadî bir tetkik yapan ve Walker D. Hines, Brehon Somervell, O. F. Gardner, Edwin Walter Kemmerer, C. R. Whittlesey, W. L. Wright Jr. Bongt Wadsted, Goldthwaite H. Dorr, H. Alexandre Smith, Vaso Trivanovith'den mürekkep olan Amerikan Heyeti raporunun Maarife teallûk eden kısmı.

VI

(C) serisi, teşkilâtımıza bağlı Türk ve ecnebi mütehassısların memleket dışında ve içindeki kültür etütlerine ve lâyhalarına tahsis edilmiştir.

(D) serisinde muhtelif memleketlerin Maarif teşkilâtları hakkında etütler çıkacaktır.

(E) serisini muhtelif vekilliklerden Maarife teallük eden meseleler hakkında gelmiş olan mütalealar teşkil edecektir.

Kültür müesseselerimizin Kemalist rejimin kurucu prensiplerine dayanarak cezri bir şekilde hayatileştirilmesi, terbiye ve tedris çalışmalarının her şeyden evvel memleketin bugünkü ve yarınki kültürel, endüstriyel ve ekonomik ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir mahiyet alması ve okullarımızdan çıkan gençlerin yeni teknik ve hayat şartlarını kavrayarak muhitlerinde verimli ve faydalı birer vatandaş haline gelmeleri, kültür gelişmesinin devamlı şekilde takip edilecek bir ana programa bağlanmasile mümkündür.

Bu program hazırlanırken Millî Şeflerin direktifleri, Cümhuriyet Halk Partisinin ve Hükûmetin programı, hareket noktalarımızı ve amaçlarımızı tayin edecektir. Çalışmalarımızda Türk ve ecnebi mütehassıs raporlarından yardımcı materyel olarak istifade olunacaktır.

Ankara: 1 - II - 1939

Maarif Vekili
Hasan - Âli Yücel

BAŞLANGIÇ

Mektep sahasındaki tetkiklere esas olan objektif malûmatın az olmasından ötürü bu rapor, tam addedilmez. Bu sebepten rapor, birçok istikametlerde pek itimat edilemeyecek olan intibaların ancak bir araya getirilmesinden ibaret kalıyor.

Burada arzolunan hususların hepsi, ihtimalki müfettiş ve müşahitlerin bundan evvel yazmış oldukları raporlarda zikredilmiştir. İlkmektepler sahasına giren ihtiyaçlar müfettişler ile muallimler tarafından lâyıkile anlaşılmiş olup bunların tatmini yolunda münakaşalar cereyan etmektedir. En mühim mesele, şümüllü bir plân tertip edip arzu olunan neticeleri elde etmek için bu plânı icap eden bir müddetle musırran ve cesurane takip eylemektir.

Raporu yazan, kendi tetkiklerini terbiyevî meseleler üzerinde açık münakaşalar yapmak suretile bir kat daha kuvvetlendiren muallim ve müfettişlere, alâkadar zevata çok minnettardır. Umumî tahsilin cümhuriyet hayatında kazanacağı mevkie dair sarfeylemiş oldukları kıymetli sözleri için Türk milleti liderlerine karşı ayrıca beslenen bir şükran da vardır. Bundan maada muharrir, yazısına zemin hazırlıyan eserlerinden dolayı Türk terbiyecilerine ve bu tetkika esas olan raporu için John Dewey'e karşı duyduğu minnettarlığı arzulemek arzusundadır.

Verilen tenkidî bir raporda takip edilen gaye ihtiyaçları tetkik ve bunlara göre çareler tavsiye etmek olduğundan, raporun kısalığı Türk ilk tahsil sahasındaki müspet cihetlerin tasvirine imkân bırakmamıştır. Zemin müsait bulunsa idi muhtelif mekteplerde mükemmel bir derecede görülen faaliyet merkezleri hakkında izahat vermek çok zevkli bir iş olacaktı. Bu merkezler, kemiyet bakımından o kadar tebarüz etmezler. Fakat istikbalde, Türk muallimlerinin ve talebesinin müterakki işlerine dair verilen izahatla raporu ağırlaşan müşahitlerin bulunacağına hiç şüphe yoktur.

BİRİNCİ KISIM

KEMİYET İLE KEYFİYETİN TERBİYEDE MÜNASEBETİ

Türk ilkmektepleri iki mesele ile karşılaşmışlardır. Bunların birincisi kemmî olup, büyük mikyasta çocukların terbiye edilmeleri için ilk tahsil sahasında lâzım olan vasıtaların çoğalmasına dairdir. Keyfî olan ikinci mesele ise, takip edilen usulün ve alman neticenin daha mümtaz evsafa malik olmalarını temin için aynı sahadaki vasıtaların ıslahına mütealliktir. Bu rapor, bilhassa, evsafın ıslah edilmesi meselesile münasebettar olmakla beraber birinci kemiyet hususuna da biraz ehemmiyet verecek ve aralarındaki münasebeti gözönünde bulunduracaktır. Keyfiyet ve kemiyet meselelerinin ikisi de, bina inşası, sınıfların taksimatı, talebenin intihabı gibi hususata dair olan tasarruf imkânlarının gözönünde bulundurulmalarını ileriye sürüyor. Mevcut unsurların azlığı, dikkatimizi, muallim yetiştirmek ameliyesinin daha iyi bir teşkilât dahilinde cereyan eylesine ve zamanın muktesidane taksimi, grup faaliyeti, hayatî vaziyetlere geçiş, ruhiyat kaidelerine tevfikân öğrenme usulleri gibi meselelere temel kuran esasların ispat edildikleri ilkmekteplerde fennî metotların tatbik olunmalarına celbediyor. Nihayette, icap eden muhtelif usulleri sahada gösterebilmek için, birbirini müteakiben açılacak olan birkaç millî merkezin sistematik bir tarzda tekâmül ettirilmeleri neticesine varılıyor. Burada, terbiye lâboratuarlarının göreceği iş muhtelif mevzular münasebetile münakaşa edilmiştir. Diğer taraftan, muallimlerin meslekî ruhunu yükseltmek ve terbiye sahasına konulan millî sermayeden azamî derecede istifade eylemek hususlarında lâboratuarların haiz olduğu ehemmiyet kuvvetle izah edilmiştir. Lâboratuarların vatandaşlık terbiyesi, teftiş, talebeye rehber olmak ve terbiyevî neşriyat gibi meselelerde alacakları roller, mezkûr mevzulara dair yazılan raporlarda beyan edilmiştir.

İktisat Vekâeti tarafından yapılan bir tetkik ve tahlil neticesine göre mekteplerin miktarını, iktisadî amiller tesbit eder. Bu netice, memlekette terbiye ile iktisadın muzaaf rabitalarını gösterdiği için yapılan tahlilin kıymeti büyüktür. Tahsil seviyesi yükseltince memleketin iktisadî vasıtaları daha iyi inkişaf ettirilebilir. Diğer taraftan, ikti-

sadı vasıtalar tekâmül ettirilince mekteplerin ıslahı yolunda sarfolunacak para miktarı çoğalır. Bu sebepten mektepler, muzaaf mes'uliyete maliktirler. Mektepler ellerindeki imkânları en iktisadî ve en semereli bir surette kullanmalı ve neticede, cemiyete iktisadî, içtimai faydeler temin edecek olan muhtelif sahalarda çalışmak üzere amelî kabiliyet ve görüşe malik, yetişmiş bir grupu meydana getirmelidir.

Halihazırda, Türk çocuklarına verilen ilk tahsilin evsafında muayyen noksanlar vardır. Mevcut olan mektepler bugün ancak mektep çağında olan nüfusun $\frac{1}{3}$ üne kâfi geliyor. Bu grubun oldukça yüksek bir miktarı üç senelik tahsile maliktir. Beş sene tahsil veren mekteplerin bazıları ve belki de üç seneliklerin birkaçı, bilhassa birinci ve ikinci sınıflarda büyük mikyasta olan talebe grubunun ihtiyaçlarına tekabül edebilmek için biri sabah ve diğeri öğleden sonra olmak üzere iki celseye ayrılmışlardır. İhtimal, bu talebenin muayyen bir nisbeti üç veya beş senelik müddeti ikmal etmeden mektebi terkeyliyor ve diğerk taraftan tahsil müddetini tamamlayanların mektebe gelişigüzel devam etmeleri, sarfolunan zaman miktarını şüphesiz azaltıyor.

24 memleketi ihtiva eden listede tahsil görmüş kimseler (% 20) ve mektep çağında olanların mektebe devam nisbetleri bakımından Türkiye, en aşağıdaki çeyrek te quartil de bulunuyor. Bundan kemî çoğalmıya ihtiyaç olduğu aşikârdır. Bu hususun geçen on sene zarfında muvaffakiyet addedilen tezayüt derecesine isünat ederek plânlart tertip eylemek kâfi gelmez. Bunun yerine çoğalma derecesini, bi-dayette aynı güçlüklerle karşılayan memleketlerin az olmasına rağmen, başka milletlerle mukayese etmek münasip olur.

Başlıca haizi ehemmiyet olan iki şey vardır. Tekâmül devam etmeli ve tasarruf tathik olunmalıdır. Binalar inşa edilirken tasarruflariyet olunursa mevcut para ile mekteplerin adedi çoğaltılır. Mademki ilkmekteplere büyük miktarda talebe getirmek arzu edilmektedir, o halde daha basit olan binaların kurulmasına imkân vardır. Büyük masraflara balığ olmuş fakat 200 talebe istiap eden bir bina yerine, 1000 çocuğu barındıracak beş adet masrafsız, sade binalar inşa etmek daha muvafıktır. Tabii bunlar haricinde erişilmesi arzu olunan yüksek miyarları göstermek maksadile birkaç model binaya da ihtiyaç vardır. Umumî siyaset, tahsil masrafını azaltmak için, talebeyi yatağı ve yiyeceği ile mektebe kabul etmek, mevcut binaları kullan-

mak gibi hususlarda yatı mekteplerinin şayanı hayret bir derecede takip eyledikleri siyaset olmalıdır.

Şüphesiz malzemenin tedarikinde, işçilerin istihdamında, mekteplerin idarî tarzlarında gözetilecek daha birçok tasarruf yolları vardır. Fakat bu gibi hususlar, şimdiki tetkik sahasında dahil değildirler. Mektep sermayesinin muntazaman toplatılması ve sarfedilmesi bütün millete şamil olan mühim bir iktisat meselesidir.

Mektep zamanının müessir olarak istimal edilişi, bugün mevcut şeraite göre tahlil olunması icap eden esaslı bir meseledir. Mektepte geçirilen zaman miktarı, talebenin iktisap eylediği terbiyevî kıymetlerin en hakikî olan kemmî veya keyfî ölçüsü sayılmaz. Ortada, iş yapmağa müsait olmıyan şerait ve tesirsiz tedris metotlarıyla zamanın çok ziyan edildiğine dair olan umumî bir kanaat vardır.

Bu sebepten, herhangi bir vaziyet icabı olarak birçok talebenin üç senelik ve bir kısmının da yalnız sabah veya öğleden sonraki mektep devrelerine iştirak eylemelerile iktifa edilecekse, mektepte filen sarfolunan zamanın kazanılan terbiye evsafından daha az mühim olduğunu hatırlıyarak bu noksanları muvakkaten kabul etmek doğru olur.

İnsan bir taraftan mektep saatlerinin veya senelerinin azaltılmasına müteessir olurken diğer taraftan, belki de bu gibi takayyüdat daha geniş bir çocuk kütlesine yüksek evsafı haiz tahsil imkânlarını açmış bulunuyor. Zamanın muktesidane ve faideli bir tarzda kullanılması vaktin uzunluğu kadar haizi ehemmiyettir. 60 veya 70 talebeli sınıflar gayri iktisadidir. Bu şeraitte, çocukların sıhhati, izdihamın tevlit ettiği sıkı temaslardan, zarurî atalet, hava ve ışık fıkdanından muztarip oluyor. Bundan başka, bu kadar büyük bir grupun her ferdi ile kâfi derecede meşgul olunamıyacağı gibi talebenin sınıf faaliyetine iştirak etmek imkânları da az olduğundan tedris sahası semere vermiyor, bu itibarla mektep işleri naçar mihanikî bir şekle giriyor ve elde edilen neticeler de vasat derecede oluyor. Bunun yerine, meselâ 80 talebesi olan bir sınıfı sabah ve öğleden sonraya konulan çalışma devrelerine ayırarak aynı binada idare etmek kabildir. Böyle olduğu takdirde, bünyevî ve terbiyevî vaziyetlerin ıslah edildikleri göze çarpacaktır. Kalabalık sınıfları bu tarzda gruplara ayırmakla memlekete temin edilen faideyi ölçecek olsak, mektebe yalnız yarınşar gün devam eden 80 çocuğun, fena şerait altında mektebe giden 60 veya 70 çocuktan belki daha çok malûmat kazandıklarını görürüz. Şimdiki halde, kalabalığa meydan vermemek için takip edilecek

yarım mektep sistemi mutad sistemden daha elverişli bir surette, tahsil imkânlarını çocuklara verecektir. Bu münasebetle muallimlerin hazırlığı ve tedris usullerinin iyi cihazlarına dair olan izahat biraz ilerde arzedilecektir. Mektepte sarfolunan zaman tenkis edilince tahsil ameliyesinin alacağı evsaf ehemmiyet kazanır ve terbiyenin daha geniş bir kütle üzerinde bırakacağı tesir de ona göre büyür.

Şüphesiz, mekteplerin üç sınıftan beşe hattâ altıya çıkarıldıkları zaman millet azamî derecede istifade edecektir, lâkin o gün henüz gelmemiştir. Binaenaleyh, halihazırda üç sınıflık mekteplerle büyük köy kütlisine erişmek, bazılarında beş senelik ve bazılarında da hiçbir tahsil fırsatı vermemekten daha musip bir hareket olur. Memleketin içtimaî birliği, umumî tahsile malik olan halk grupunu büyültmekle terakki eder. Halbuki, bugün mektepler tam manasile tahsil vermeğe muktedir değildirler. Çünkü bunlar, ne köy hayatının başlıca ihtiyaçlarından olan ziraat, san'at ve sıhhat sahalarındaki amelî iş vasıtalarına ve ne de bu gibi hususatı idare edecek muallimlere maliktirler. Köy ve şehir mekteplerinin amelî hayatlarına elverişli daha muvazeneli bir program yapıldığı vakit mektepte sarfolunacak zamanı uzatmak iddiası kuvvetlenecektir. Şimdiki halde üç senede biten program, makul bir intihâ noktasına maliktir. Çünkü bu devir, çocuk hayatında tabii bir inkılâp devrine ve çocuğun bir işçi gibi muayyen cemiyetlerde çalışarak faydeli olmağa başladığı zamana tekabül eder. Çocukların çalıştırılması arzu edilmemekle beraber, memleketin bazı kısımlarında ve bugünkü iş şeraiti altında muayyen mevsimlerde buna lüzum görülebilir. Aynı zamanda, bu tarzı faaliyet uzun süren akademik tahsilin bıraktığı netice hilâfına olarak insanları daha çok toprağa yaklaştıracaktır. Memleketin hakikî ihtiyaçları yalnız tahsil gören beyaz yakalıklı tabaka ile tatmin edilemez. Eğer ilmektepler, memleketin gençlerini büyük mikyasta köylerden şehirlere doğru çekerse vaziyet şayanı teessüf bir hal alacaktır.

Tahsile devam imkânı, yarım günlük ve üç senelik devirle kısaltılan mektep vaziyetine yakından münasebeti olan büyük bir meseledir. Müddet kısa, tedris keyfiyeti kuvvetsiz ve öğretilen şeylerin tatbikatına ait mevcut vasıtalar az olduğu vakit, sarfedilen zaman ve paranın iyi neticeler vermemesi ihtimali mevcuttur. Bu sebepten, *iktisap eylediği okuma kabiliyetini kullanabilmesi için köy gençliğini alâkadar eden ve sühuletle elde edilebilen mecmuaların negredilmesine ihtiyaç vardır.* Pazar mahallerinde, paraya müteallik cereyan eden faaliyetler şüphesiz köylünün mektepte öğrendiği hesap bilgisini kısmen işletecektir. Bu meyanda yazı işleri ihtimalki köylünün en az

istimal edeceği bir maharet olacaktır. Böyle olmasına rağmen okumağa devam edildikçe bu kabiliyet dahi sönmeyecektir. Edebiyatta, içtimâî tetkiklerde ve meslekî sahalarda köylüye muvafık malûmat ve materiyali veren mecmua, kitap, gazeteler bazı kimseleri, ilk öğrendikleri mevzuların kurduğu temel üzerinde zatî tahsile doğru teşvik eyliyecektir.

Memleket çocuklarından bugün hangilerinin ilk tahsil gördüklerini tesadüf şans tayin ediyor. Misal olarak tek bir köyü alırsak, orada mektebe devam edenlerin, vaktile daha yer varken velileri tarafından kaydedilenler olduğunu anlarız. Bir kaç müstesna olmak üzere velilerin tahsil sahasında gösterdikleri alâka, çocuğun mektep faaliyetine karşı olan istidadını bize temin eden, az çok güvenebileceğimiz bir kuvvettir. Mektebin vermiş olduğu tahsilden daha esaslı bir şekilde istifade ederek cemiyete müfit olacak kuvvetlerle şahsiyetini inkişaf ettiren başka çocuklar da bulunabilir.

Herhangi bir vilâyette, çocuğun, mektebi olan bir köyde yaşaması tesadüf meselesidir. Köylerde, mektep fıkdanı yüzünden tahsil imkânlarına kavuşamıyan binlerce muktedir çocukların bulunduğu aşikârdır. Köy yatırı mekteplerinin tesisine başlandığı vakit talebenin intihap usulile mektebe alınması zarureti hâsıl olacaktır.

Demokrasi ile idare olunan milletlerin felsefesine göre, her ferdin umumî tahsil ile mücehhez bulunmak hakkı aşikâr olduğundan, hiç kimse herhangi bir çocuğu ilk tahsil fırsatından mahrum etmek istemez. Bu hakkın, eskiden sarfolunan "herkes için müsavi tahsil" cümlesi yerine şimdi "herkesin kabiliyetine göre tahsil imkânı verilmesi" ibaresile bir kere daha tasdik olunduğu şayanı dikkattir. Halihazırda kısa bir müddet için olsun, intihap usulü ile mektebe talebe kaydedilmesine lüzum vardır. Memleketin muktedir, iyi yetişmiş kimselere olan ihtiyacı bakımından lâalettayin kayıt usulü intihap usulünden daha az arzu edilir. İntihap usulünün faidelerile zayıf tarafları ve nevileri bundan sonraki raporda münakaşa edilecektir. Yalnız burada, talebenin mektepte muvaffak olamadığı veyahut mektebi terkeylediği zamanlarda hüküm süren sistemin, kendiliğinden, tabii olan seçme usulü olduğunu söylemek kâfidir. İlk tahsil tekâmülünün bu devrinde olan bir memleket ihtimalki, mektep kapısının haricinde birçok kabiliyetli çocuklara malik iken, sınıflarında kalanların yükünü daha birkaç sene taşıyamaz. Herhagi bir intihap plânı tertip edilerek tedricen tatbikına geçilmeli ve plânın vücade getirdiği tesirler takayyütkârane gözetilmelidir. Talebenin mektep hayatında ge-

rilemesine amil olan sebepler ile tezahür mahiyetleri hakkında pek az malûmat elde edilmiştir.

Buraya kadar yürütölen iddia Şu iki ifade ile hulâsa olunabilir.

(1) Mekteplerde sarfolunan zamanı kısaltmak lüzumu bile hissedilse, resmî ilkmektepler mümkün olduğu kadar büyük bir çocuk kütlesine tahsis olunmalıdır.

(2) Memleketin ihtiyacı her Şeyden evel, tahsil fırsatının, mektepten azamî derecede istifade ederek çalışmak suretile cemiyete müfit olacak kimselere verilmesini icap ettirmektedir. Bu vaziyette dahi talehenin, intihap usulile mektebe kaydedilmesi ve görölen lüzum üzerine mektep merkezlerinin mntakalara dağıtılması lâzım geliyor.

İlk tahsil müddeti kısaltıldığı ve kaydedilen talebe miktarı tahdit edildiği zaman tahsil amelîyesini mümtaz evsafa yüksek bir seviyeye çıkarmak meselesi daha çok ehemmiyetleşiyor. Bu sebepten, mekteplerde tatbik olunan usulleri tahlil ederek iyi cephelerini kuvvetleştirmek ve zayıf taraflarını tashih eylemek icap ediyor. İktisadî amiller mektebin yaşatacağı evsafı kısmen tayin ederler, fakat herhangi bir terbiyevî sistemin erişeceği seviye, büyük bir mikyasta, talim ve teftiş heyetinin meslekî terbiyesine, görüğüne ve sarfeyleyeceği gayrete bağlıdır. İyi tertip olunmuş bir program ve idarî kaideler, güzel hinalar ve teçhizat bu hususa oldukça yardım ederlerse de, hakikî terbiye işi bütün gün çocuklarla meşgul olan kimselerin ellerindedir. Bir millet, muallim sahasında tasarruf yapmağa cesaret eyleyemez. Millet, muallimlerinin kabiliyetlerini ne tarzda inkişaf ettirip istınal eylemek lâzım geldiğini bilmelidir, ancak o zaman, mektepler, takip ettikleri usul ve meydana getirilen neticelerin evsafı itibarile terakki etmeğe başlıyacaktır.

Mekteplerin mahdut bir miktarda olması, muallimlerin de mahdut bir miktarda bulunması demektir. Burada da, iyi tahsil görmüş profesyonel bir grupun meydana gelmesi için, muallim yetişecek talehenin lâyıkile intihap olunmaları lâzım geldiği aşıkârdır. Memlekete muayyen bir müddet için lâzım olan muallim adedini tahmin ederek intihap ile mektebe kabul olunacak talebe gruplarını bu miktarın biraz fazlasile çıkarmak mümkündür. Bu meyanda muallim mekteplerinin meslekî terbiye sahasında deruhde eyleyecekleri mes'uliyet kat'iyyen beyan olunmalıdır. Türkiye, muallim yetiştirmek amelîyesini orta tahsil ile (secondary education) karıştıramaz. Ne de bu meslekî grupun ihtiyaçlarını, günden güne orta tahsil için artan umumî arzuya feda edebilir. Yüksek evsafı haiz muallimler, esas malû-

matla nazari ve ameli cepheleri birleştiren meslekî kurslarda yetiştirilmelidirler.

Muallim ve talehenin meydana getirdiği iş miyarı yapılan tefiş veyahut nezaretin evsafına bağlıdır. Halihazırda Türkiyede, asrî tefiş tekniklerinin tatbikatı sahasında tecrübesi ve görüşü olan birkaç müfettiş vardır. Bunun gibi, muallim mekteplerinde de, mes'ul tutuldukları muayyen işler için hazırlığı, tecrübesi ve kâfi derecede malûmatı olan bazı profesörler vardır. Bu profesörlerin üzerlerine aldıkları işler, ilmekteplerle ve ortamektep muallimleriyle bazı rabıtalarm kurulmasını icap ettirir. Mesele şu şekilde tesbit olunabilir: Lâyikile hazırlanmış yalnız birkaç profesör ve müfettiş ile muallimin mesleğinin evsafını ıslah eylemek nasıl kabil olur? Müfettişlerin miktarı azaltılamaz, bundan başka metkeplerin miktarı çoğaldıkça müfettişlerin adedi de muntazaman arttırılmalı ve vazife başında olan muallimlere rehberlik edecek muktedir müfettişler yetiştirilmelidir. Muallim mektebi orta kısmından ayrıldığı, muallimleri hazırlamakla mükellef olan kimseler ilmekteplere dair olan ihtiyaçları, muallim yetiştirmek meselelerini tetkik eylemek gibi müfit maksatlarla kuvvetlerini birkaç enstitüde tekâsüf ettirdikleri takdirde muallim mektebi profesörlerinin miktarı da nisbeten azalır.

Tefiş ve muallim mektebine taallük eden tedris evsafının ıslahı; neşriyat, konferans, nümune dersleri gibi vasıtalarla mekteplerde yapılan tecrübe neticelerini etrafa yayan millî bir lâboratuar merkezinin tekâmülü ile kabil olur. Türkiye vüs'atinde olan bir memlekette bu gibi birkaç merkezin birbirini müteakiben tesis edilmeleri, beş sene zarfında terbiye amelîyesinin evsafı üzerinde iyi tesirler yapacaktır. Her müfettiş ve her muallim mektebi profesörü böyle tesirler altında kalabilirler.

Terbiye sahasında alınan neticenin evsafı, terbiye edilmekte olan grupun faaliyeti ile mepsuten mütenasıptir. Ferdîyetçi metotlar lüzumsuz, buna mukabil içtimaî metotlar iktisadidir. Çünkü içtimaî metotlar ile bütün fertlerden müşterek ve müteakabil yardımlar temin edilir. An'anevî ilmektepe tatbikatı ise ferdîdir ve vaktin mühim bir ziyaa uğramasını mucip olmaktadır. Muallim yalnız, mütemadiyen bir çocuğa sual sorarken diğer taraftan elli kişi dinler veyahut beklerse, bu bekliyenlerin vakitleri kısmen ziyan olmuş demektir. Sınıfta en ziyade konuşan ve düşünen muallim olursa, çocukların sınıf faaliyetine iştirakleri yüksek bir seviyede bulunamayacağından kabiliyetleri de işletilmemiş addolunur. Halbuki grup metotlarında bu zayıf cephelere galebe edilir. Çünkü, bu usulde her fert umumî bir

mesele üzerinde düşünür, konuşur ve çalışır. Her çocuk bir diğerinden öğrenir ve bir diğerle tecrübelerini paylaşır. İşte böyle bir terbiyevî tecrübenin kuvveti ve harareti kısa mektep saatlerini kat kat telâfi edilecektir.

Memleketin içtimaî felsefesi, grup halinde yapılan faaliyetin kıymetini takdir ediyor. Binaenaleyh, memleketin büyükleri, talebe arasında yaşayan müştereken çalışma ruhunun ve kuvvetinin tekâmülünü mekteplerden bekliyorlar. Eğer müşterek teşebbüsler için lâzım olan içtimaî teknikleri muallimlerin talebeye öğretmeleri icap ediyorsa, ortaya bu arzudan daha ziyade olan bir kuvvet konulmalıdır. Çünkü yalnız istemek kâfi değildir. Muallimlerin kendileri, büyük meslekî bir teşebbüsü deruhte etmeğe, plân ve tecrübe yapmağa, herhangi vaziyete kıymet vermeğe muktedir olmalıdırlar. Ancak bu suretle talebe faaliyetinin ehemmiyetini öğretecekler ve millî teşebbüslerde faydeli iştirakleri temin etmek için talebelerini daha iyi hazırlamağa çalışacaklardır. Muallimler arasında grup ruhunun ve içtimaî tekniklerin inkişaf etmesi için terbiye lâboratuvarları fail merkezlerden olmalıdırlar.

Tahsil sahasında yapılacak tasarruf ile çocukluk ve gençlik hayatına dair mektepte verilen malûmatın kıymeti arasında münasebet vardır. Ya, mevzuların hayatî vaziyetlere göre seçilmeyişlerinden ve yahut ta öğrenme usulünün sun'î oluşundan an'anevî mektepte verilen malûmatın büyük bir kısmı hakikî hayat safhalarına nakledilememektedir. Bu sebepten, terbiyevî usullerin evsafını tartan bir ölçüde; görüş, meharek ve malûmat yevmî meselelere intibak edebilmelidir. Verilen malûmat kabili tatbik bir tarzda talebeye aşılanmalıdır. Mektep sınıf dahilinde mümkün olduğu kadar, haricteki dünya ve hayat vaziyetleriyle sıkı rahıtarlar tesis etmelidir. Eğer terbiye bu şeraite yabancı kalır ve yalnız mektep haricindeki hayatta sathî işler gören sun'î talim usulünde ısrar eylerse bütün gayretler ziyan edilmiş demektir. An'anevî sınıfta geçirilecek müddetin kısaltılması, haricteki canlı tecrübeler için sarfedilecek zamanın uzatılması, hakikî terbiye bakımından çok istifadeli olur.

Bu ifadeler, nazariyatta kabul edilmiş ve her terbiyecinin almış olduğu fakat, hayatla alâkası olan bir mektepte tecrübe ve tahsilini ikmal etmiş birkaç muallim bulunduğu için şimdiye kadar amelî olarak ispat edilmeyen hakikatlerdir. Terbiyeyi canlı tecrübeler üzerinde tesis eden yeni mektebin müspet bir misalini kendilerine göstermek için cezrî adımlar alınmayınca muallimler, kendilerini yetiştiren an'anevî tipi idameye, yaşatmağa çalışacaklardır. Bunun için,

Türkiyede muallimlerin, müfettişlerin gayretlerini tedricen mektep haricindeki hayatı ıslah edecek ve derhal ona intıbak edecek olan bir terbiyeye doğru götürmek için, hayat mektebinin esaslarını ve tatbikatını müessiren gösteren bir lâboratuar merkezine ihtiyaç vardır.

Okumak, yazı, tarih veyahut musiki gibi dersleri çalışırken sarfedilen zaman miktarı, tatbik olunan öğrenme metodundan daha az mühimdir. Alınacak neticelerin evsafı başlıca, fennî usullerin tatbikatına bağlıdır. Malûmat ve meharetleri tabii yollarla anlamak, benimsemek, kullanmak yollarile ahenktar olan öğrenme usullerine fennî metotlar denilir. Türk ilkmekteplerinde yapılan müşahedeler; muallimlerin terbiyeye müteallik fennî esaslar hakkında tenvir edildikleri ve bu esasları talebenin görüş, malûmat ve meharetleri iktisap eylemeleri için tatbikat cephesinde teşvik edildikleri takdirde, verilen terbiyenin az bir zamanda şayanı dikkat bir seviyeye yükseleceğine ümit veriyor. Okumak, tahrir, edebiyat ve şifahî lisan gibi türkçenin dört muhtelif sahalarında öğrenme ruhiyatı ile daha ahenktar gidecek olan müspet usullere bilhassa ihtiyaç vardır. Tahrirî ve şifahî lisan başlıca terbiye vasıtaları oldukları için, bu vasıtaların evsafına müteallik elde edilecek herhangi bir kazanç mektebin her bir işinde muvaffakiyet tevlit edecek ve belki de hayatın birçok faaliyetlerini müstefit eyleyecektir.

Yevmî veyahut haftalık cetvellerdeki zamanın miktarı ne olursa olsun, doğrudan doğruya terbiyevî miyarlara müessir olan cihet vaktin sureti taksimidir. Bu sebepten vakit meselesi yalnız üç veya beş senelik ilkmektep devri ile münasebettar değildir, nede, sade, yarı veyahut bütün gün mektebi ile alâkadardır. Derslerin tarzı taksimine ve öğrenme faslılarının birleştirilmesine dair hatırdan sualler geçmektedir. Şimdiki ders cetveli, keyfî olarak 20 dakikalık teneffüslerle ayrılan ve 40 dakikadan ibaret olan ders zamanlarına taksim edilmiştir. Bu teşkilât ise, çocuklarda tabii iş üslûbunu nazarı dikkate alan herhangi fennî bir esasa müstenit değildir. Ne de günlük ve haftalık cetvele konulan mevzu silsilesi kabili müdafaa bir esasa maliktir. Mevzuların mantıkan birleşmelerinden ve işin tabii üslûbundan istifade eylemek suretile vakit kazanılır ve hem de daha uygun bir plân dahilinde çalışılır. Diğer taraftan, tatbikatı, tecrübe edilmiş esaslarla ahenktar etmek sayesinde mektep faaliyetinin evsafı ıslah olunabilir.

Bir lâboratuar merkezi bu gibi hususlarla filen ve süratle meşgul olabilir. Çünkü, bu gibi bir müessesenin başka memleketlerde

uzun bir müddet yapılan tecrübe silsilesini tekrar etmesine lüzum yoktur. Bunun yerine merkez. mahallî şeraite has ve en iyi makamların ispat eylediği meseleleri intihap ederek kısa bir tecrübe devrinden sonra en iyi tatbikata zemin olacak mekteplere rehberlik yapmak suretile onların işlerini yüksek bir seviyeye çıkarır.

Mektepte işe yarıyacak olan boş mahal miktarının, meydana getirilen eserlerin evsafı ile münasebeti vardır. Fakat hakikaten boş denilen mahallin kıymeti, o yerin kullanım tarzile mütenasiptir. Türkiye Hükûmeti, faaliyete az müsait ve her köşesi kullanılmış mekteplere maliktir. Fakat aynı zamanda boş yerleri istifadeli bir surette kullanılmıyan müsrif mekteplere de tesadüf edilmektedir. Meselâ birçok yerlerde, müze makamında kullanılabilir geniş koridorlar varken, ayrıca tahsis olunan oda pek az bir zaman için talebe tarafından işgal ediliyor. Mevzuubahs oda, müze olacağı yerde, birçok sınıfların muhtelif zamanlarda çalıştığı bir iş odası haline getirilirse daha ziyade ehemmiyet kespeder. Koridorlar, aynı zamanda fena havalarda teneffüs veyahut cimmastik holleri makamında kullanılabilir. Nitekim, bazı mekteplerde, bedenî faaliyetlere sınıflarını gayrimüsait gören muallimler bu gibi fırsatlardan istifade eylemektedirler. Mahallin işgal eylediği saha kadar, sık sık kullanılmasının da mektep miyarları üzerinde müessir olduğu aşikârdır. Vâsi sahalara malik olan mektep binaları arzu hile edilse, inşai tasarrufların terbiyevî maksatlara aykırı gitmelerine lüzum yoktur.

Terbiyeye müteallik olan kemiyet ve keyfiyet meseleleri birkaç söz ile hulâsa edilebilir. Fennî ve amelî bir esas üzerine istinat eden ve bir maksadı kollıyan plân, ilmeplerin faidelerini daha büyük olan bir talebe kütesine ulaştırır ve ilk tahsilin halihazırdaki evsafını ıslah ve idame eyler. Vilâyetlerin birinde tesis edilen lâboratuar merkezi, böyle bir plânın ilk adımlarını atar ve tecrübelerinin neticeleri başka merkezlere nakledilerek sıkı bir kontrol dahilinde denenir. Nihayet. birkaç sene musırın tatbik edilen programa göre muallim mektebinde talebe yetiştirildikçe, vazîfede olan muallimler, profesörler ve müfettişler tenvir edildikçe, iyi usulleri memleketteki ilmekteplere yaymak için tedbirler almak icap eder.

Türkiyede ilk tahsil, ikinci bir programla meslekî sahada yapılacak etraflı bir tetkiki ve en iyi usulleri bütün mekteplere yaymak suretile ilmektep inkılâbının hızını tazeliyecek olan bir noktaya erişmiştir. Bu tarzda hazırlanan bir program azim ile tatbik edilmezse,

muallimlerin gösterdikleri faaliyet ile talebe muvaffakiyetinin memleket ihtiyaçlarına tekabül eden miyarlara erişemiyerek sukut etmeleri ve ilkmektep sahasına verilen emeklerin, masrafların mahvolmaları gibi hakikî bir tehlike ile karşılaşmak ihtimali vardır. Tabîî, daha yavaş kuvvetlenen bir tekâmül ameliyesine, yalnız bir millî müessesenin teşvikına ve muhtelif mahallerin sarfeyledikleri dağmık gayretlere itimat ve istinat etmek te kabildir. Fakat sarfedilecek gayretler, ilkmekteplerin başlıca meseleleri üzerinde kısa bir zaman için temerküz ettirilirse neticeler, daha kat'iyetle ve daha büyük bir tasarruf ile elde edilir.

Bu vesile ile, meslekî ruh meselesinin hususî bir ehemmiyet kespelediği görülmektedir. Birçokları müstesna olmak üzere muallimler hususiyetleri itibarile ideal bir grup teşkil ediyorlar. İnkılâptan sonra gelen bir devrede mektebin kuvvetlenmesi için deruhte eyledikleri vazifenin ehemmiyetini duyduklarından, Türkiyenin muallimleri bilhassa idealizme mütemayildirler. Bazan tesadüf olunan müşkülât, asrî prensiplere müstenit umumî ilk tahsil hedefine erişmeden evvel katedilmesi lâzımgelen mesafenin genişliği ve nisbeten tahdit edilen muvaffakiyetler, muallimleri nevmidiye düşürmektedir. Çok kere, kndilerine terbiyenin boş nazariyeleri izah edildiği vakit, hakikî nümune dersleri gösterilmediği veyahut okuyabilecekleri lisanda neşrolunmuş objektif raporlar olmadığı için bu nazariyelere tekabül eden teknikleri gelişigüzel kavramak mecburiyetine girmek onları şaşırıyor. Bazı mahallerden gelen muvaffakiyet rivayetlerine göre muallimler az bir nezaretin yardımile vazifelerini munsifane idare etmeğe çalışmaktadırlar.

Tecrübelerine bir mahreç teşkil edecek ve amelî yardımları esirgemeyecek olan terbiye lâboratuarları inkişaf ettirilirse muallimlerin meslekî gayretleri büyük bir nisbette artacaktır. Muallimler halis milliyetçi kimseler olup vatanlarına en müessir bir tarzda hizmet etmekten büyük bir zevk duyarlar. Mektep kaidelerile tahsil şeraitinin tesiri altında kalarak muallimlerin kendi işlerine dair bazı itizarlarda bulunmaları veyahut mektep idaresine karşı tenkidî tavırlar takınmaları şayanı teessüf olan bir vaziyettir. Meslekî ruhun yükselmesi ve muvaffakiyet, umumun tasvibile meydana gelir. Fakat ecnebi modellerin taklidine devam edildikçe meslekî ruh yüksek bir seviyeye çıkmıyacaktır.

Hükûmet muallim yetiştirme sahasına mühim bir miktarda para vazeylenmiştir. Bu kuvvet ilköğretim idaresinin safhalarına taallûk eden masraflara tekabül eyliyeceği gibi bu kadar gayretler neticesinde iyi semereler getirecek olan mektep şeraitini de temin etmelidir. Talebenin bütün kuvvetlerini inkişaf ettirmek için muallimlerin kabiliyetlerini kurtarmak lâzımdır. Muallimlerin kabiliyetlerini tekâmül ettirmek için de müfettişler ile terbiye profesörlerini tahsile müteallik meselelerle teşhiz eylemek icap etmektedir. Bütün bu grupları muhtaç oldukları metotlar ve münakaşa eyledikleri nazariyelerin muayyen delilleri ile teşhiz eylemek için Türkiyeye has olan terhiyevî usulleri inkişaf ettirerek ve Türk muallim mesleğinin gururu olacak lâboratuar merkezlerinin açılması arzu olunuyor.

İKİNCİ KISIM

YÜZ İLKMEKTEPTE YAPILAN MÜŞAHEDELERİN NETİCELERİ

1. Neticelerin hulâsası.

a. Türkiye Cümhuriyetinin ilkmekteplerine dair geçen on sene zarfında tutulan *kuyudat*, zikre şayan muvaffakiyetler göstermektedir. Hernekadar, ilk tahsilin halihazırdaki vaziyeti ile memnun olmamak için ortada sebepler var ise de terbiyeciler, vatandaşlar ve memurlar geçmişteki terakkiyi takdir etmeli ve yeni bir gayret için cesaret, kuvvet almalıdırlar. Mektep sahasında, ikinci on senenin, daha tenkidî, ciddî ve hususî gayretleri icap ettiren bir devir olduğunu hatırlamak lâzımdır. Çünkü artık ilk inkılâp ateşi sönmüş ve teferruat üzerinde çalışarak güç meselelerin soğuk hakikatleriyle karşılaşmak zamanı gelmiştir. Maamafih bu gibi işler, başlangıçta milli inkılâbm kurduğu temel üzerinde yükselen sağlam bir bina gibi kendi mükâfatlarını kendileri yaratırlar.

b. Birçok müşkülâta rağmen az bir zamanda, teceddüt programı dahilinde inkişaf eden mekteplerin bugünkü vaziyeti şayanı dikkat derecede iyidir.

c. Beşerî esaslar fevkalâdedir. İstekli ve çalışkan olan talebenin kabiliyetleri tamamile ve etraflıca işletilebilir. En fena havalarda, kış günlerinde bile mektebe devam eden talebe miktarı yüksektir. Bu tarzda mektebe devam, mevcut müşkülâta rağmen çocukların bünyevî canlılığını ve mektebin muhitte yaptığı mevkiî gösteriyor.

d. İlk tahsilin umumî manası, bidayette inkılâbm çizdiği esaslara uygun ve pek makul olarak çerçevelenmiştir. Bu tekâmülün tuttuğu istikamet umumiyetle esas plân dahilindedir. Binaenaleyh, bu sahada yenilik yapmağa lüzum görülmeyip ancak, daha büyük gayretlerin muayyen istikametlere çevrilmesi ve bazı değişikliklerin yapılması icap etmektedir.

e. Yüksek evsafa terbiyevî tathikatı gösteren misaller köy ve şehir mekteplerinde birbirinin aynıdır. Muallimlerin hazırlığı ve

mevcut vesait nazarı dikkate alındıkta vasatî miyarlar iyidir.

f. Bina, vesait, mektebe kaydolunan talebe, talim heyeti gibi hususata dair olan maddî tekâmül derecesi, halihazırda diğer memleketlerdeki vaziyetlere nazaran yüksek değil ise de aynı memleketlerdeki gidişle kabili kıyasır.

g. Meslekî ruh, alâka ve miyar bakımlarından pek iyi olan birçok muallim ve müfettişler, ellerine tevdi edilen mektepleri devamlı bir surette inkişaf ettireceklerine bizi temin etmektedirler.

h. Bugünkü esas mesele, sahalarında kuvvetli olan muallim ve müfettişlerin nüfuzlarını genişletmek için kurs, sergi, neşriyat gibi vasıtalarla, terbiyede iyi bir seviyeye erişmiş olan tatbikatı her tarafa yaymak meselesidir. Böyle bir adım, vasat derecede ve zayıf olan miyarları yükseltecektir.

i. İstikbale taallûk eden bir mesele de, mezunların ilkmektep faaliyetini memleketin içtimaî felsefesine ve terbiyesine ve terbiyedeki fennî usullere nazaran ileri götürmeleri için muallim mektepleri teşkilâtında yapılacak teceddüttür.

j. İkinci on sene içinde hazırlanacak plân, prensipler ile tatbikatın mezcölnmasını gaye edinecektir. Bu neticeye varabilmek maksadile. şeraiti elverişli olan vilâyetlerde gayretlerin bir araya getirilmesi, temerküz etmesi tavsiye olunmuştur. Öyle ki, millî lâboratuar merkezeri. sırasile her memleketin ilk ve muallim mekteplerindeki terbiyevî meselelerin teferruatile meşğul olur ve bilâhare elde edilen neticeleri bütün memleketin mekteplerine yayabilirler.

2. Asrî terbiye esaslarına istinat eden tenkitler.

Muhtelif tipte olan mekteplerin epeycesinde yapılan müşahedeler, amelî sahada terbiye esaslarının henüz iyice kavranılmamış olduğunu göstermektedir. Muallim ve müfettişlerle cereyan eden görüşmeler, yeni mektebin temelini kuran nazariyelerin umumî fakat muğlâk bir tarzda bilindiği hakikatini meydana koymuştur. Prensipler lâ-yıkile anlaşılmayınca muallimlerin mütekebil usulleri tatbik eyleyecekleri beklenilemez. Asrî terbiyenin mühim olan gaye ve esaslarından bazıları, bugün mektep tatbikatındaki noksanlara dair verilen iza-hat ile beraber aşağıda tesbit edilmişlerdir.

a. Halk terbiyesi, insanları münferiden ve kütleler halinde demokrasi mes'uliyetlerini deruhte eylemeğe hazırlamak suretile memleketin içtimaî bünyesini takviye etmeği gaye addeyleyler. Fakat buna kar-

şı, ilkmektep talebesinin içtimâî teşebbüslerde üzerlerine aldıkları faaliyet çok ehemmiyetsiz. Bu talebe arasında tam manasile münakaşalara iştirak edenler pek az bulunduğu gibi vatandaşlık sahasında verilen terbiye de faal ve müdrük olacağına şifahî ve resmî bir mahiyeti haizdir.

b. Asrî terbiye, fennî görüşü tekâmül ettirmeği gaye sanır. Halbuki talebe, esas itibarile muallimin takriri, elde mevcut birkaç kitap ve mücerret vesaitle malûmat edinmek, yahut akademik miyarları ve şeraiti tatmin etmek için iptidâî meharetleri kazanmakla meşguldür. Tahlil, tecrübe ve muhakemeye esas kuracak meseleleri talebeye kendi muhitlerinde keşfettiren fırsatlar pek azdır.

c. Terbiye ruhiyatma göre öğrenme, öğrenenin faaliyeti, görüşü ve anlayışı ile vukubulur. Halbuki talebe, ekseriya atıl veyahut tavırları, plânları, izahatı, tedrisi, sualleri ve kullandığı miyarlarla sınıfa hâkim olan muallimi takip eder görünüyör.

d. Terbiye hayatın tamam bir kısmıdır, deniliyor. Fakat burada mektep, çok kere akademik duvarlar arasında kalıyor ve talebenin hariçteki hakikî hayat safhalarile temasa gelmeleri veyahut haricin talebeye yaklaşması için lâzımgelen rabita yollarını tesis etmiyor.

e. Terbiye ayrı ayrı derslerin verilmesinden daha ziyade olan bir ameliyedir. Halbuki mektep programı, ders cetveli, imtihan karneleri raporlar hep mevzuların ayrı kısımlarını ileri sürmektedirler.

f. Terbiye müteakıl ferdi tesirler ve içtimâî maddî muhite intibak ameliyesidir. Fakat mektep programının üniform muttarit oluşu fertlerdeki kabiliyet, imkân ve response farklarını az gözetiyor.

g. Terbiye, başkalarını hayata yetiştirmek mes'uliyetini deruh-te edenlerin muayyen kabiliyetler ve tahsil ile mücehhez olmalarını icap ettiren bir meslektir. Fakat talebenin teşebbüsleri, fennî görüş, öğrenenin faaliyeti gibi hususata ait olan terbiye prensipleri hem bizzat sınıf işleriyle meşgul olan muallime, tatbikat gören talebeye ve hem de sınıf talebesine şamildir. Fakat grup teşebbüsleri ve müstakıl gayretlerle tekâmül imkânlarını muallim mektebi talebesine veya sahasında ilerlemeğe çalışan esas muallime tanıtacak fırsatlar pek azdır.

3. Mekteplerin, mevcut fırsatları aşağıda gösterilen istikametelerde tatbiklerine dair yapılan müşahede:

a. Mektep tatbikatını millî, içtimâî felsefe ile ahenktar yaşatmak;

b. Terbiyevî usulleri resmî programa göre tertip etmek;

c. Çocukluk ve gençlik tabiatını tetkik eylemek;

d. Meslekî ruh ve miyarları tekâmül ettirmek;

e. Terbiyevî tekniğe fennî usulü tatbik eylemek;

a. Mektep tatbikatının müterakki içtimaî felsefeye uygun gidişini temin etmek için mevcut imkândan kısmen istifade edilmektedir. Fakat cümhuriyet menfaatlerini tahakkuk ettirmek lâzımgelirse terbiyenin daha demokratik bir teşkilâtle çerçevesine ve mektep usulünde içtimaî tekniğin tekâmülüne ihtiyaç vardır.

b. Çok kere muallimler, resmî programdaki teferruatı kendi anlayışları ve öğretme imkânları dahilinde munsifane takip etmektedirler. Fakat, programın başlıca esasları, kendi işlerini lâyıkile *tanzim ve muhakeme edebilmeleri için sarahaten muallimlere izah edilmiştir*. Muallim mekteplerinde, muallim yetişecek talebenin öğrendikleri talim tekniği, kendi sınıflarında onlardan beklenen faaliyete tamamiyle uygun değildir. Ne de zaman cetvelinin tertibi ve imtihan usulleri programın çizdiği terbiye felsefesine tetabuk etmektedir.

c. Çocukluk ve gençlik yaradılışının bir sistem dahilinde tetkiki pek enderdir. Bununla beraber, muallimler bu sahada kendilerini tenvir edecek rehber ihtiyacı duyduklarından mevcut neşriyattan istifade etmeğe çalışmaktadırlar. Bazan ihtiyaçların, istidatların tahlil ve bunlara karşı alınacak çareler istikametinde şahsî fikirleri kâfi addederek onlarda ısrar etmek gibi tehlikeli bir cereyan görülmektedir.

d. Başmuallimler veya müfettişlerin idaresinde yapılan muallim toplantıları meslekî miyarları ıslah eylemeğe meyyaldir. Fakat insan bu konferansların yalnız bazı muallimlere eriştiği kanaatindedir. Bu gibi toplantıların programı ve idaresi kuvvetli olduğu zaman meslekî tekâmül yolunda elde edilen neticeler iyidir. Ekseriya muallim toplantıları mektebin mutat gidişine lüzumundan fazla, tedris cephesinin ıslahına pek az zaman ayırmaktadır.

Muallim cemiyetlerinin bulunduğu mahallerde meslekî ruh daha kuvvetli olmağa ve mektep verimini yükseltmeğe meyyaldir. Terbiyevî meselelere biraz yer ayıran, ehemmiyet veren herhangi bir gazetenin neşreylediği mahalde de meslekî alâkanın yükseldiği aşikârdır. Ne zaman muallimler için bir kurs veya konferans tertip edilse meslekî gayrete taze bir teşvik yapılmış oluyor. Fakat muallimleri tenvir maksadile hazırlanan bu gibi kurslar, konferanslar, neşriyat ve teşkilât ender olup gayretlerinde spasmodic'dir. Bu meseleler teftiş programının esas kısımlarını teşkil eylediklerinden bunlara dair iza-

hat o raporda verilecektir. Yine bu meseleler, muallim mekteplerinin halihazırdaki vaziyetleri bakımlarından bu devirde Türk mektepleri için bilhassa ehemmiyetlidirler. Diğer memleketlerde olduğu gibi vazife başında bulunan muallimlerin terakkilerine dair olan plân buradaki terbiyevî verimi ıslah eyliyecektir.

e. Fennin şimdide kadar terbiye tekniğine bahşeylemiş olduğu vasıtaları tatbik imkânları, halihazırda pek az kullanılmaktadır. Bu noksana sebep olarak, bu sahada yapılan tetkiklerin yakın bir mazide cereyan edişini, neşriyatın azlığını, lüzum üzerine Türk muallimlerinin genişliyen mekteplerindeki amelî meselelerle meşgul olmalarını, ve memlekette tecrübe merkezlerinin bulunmamasını gösterebiliriz. Müstakbel tekâmül için terbiyevî inkılâbın esaslı bir kuruluşu istinat etmesi zarureti var ise, okuma usulü, talebenin gruplara ayrılması gibi malûm fennî metotları bir sistem dahilinde tetkik ve mektep meselelerine tatbika başlamak lâzımdır. Aynı derecede; başka yerlerde elde edilen neticelerin Türkiyede mütemadiyen tahakkuk ettirilmeleri ve muallimler ile terbiye tahsil eden talebe arasında fennî görüş, tekniklerin tekâmülünü temin için tecrübe merkezlerinin kurulması ehemmiyetlidir.

4. Milletın ihtiyaçlarını tatmin hususunda ilkmektebin alaçağı rol:

- a. İktisadî tekâmül
- b. Sıhhat terbiyesi
- c. Vatandaşlık terbiyesi
- d. Fennî metot
- e) Harsî zenginleşme.

a. İktisadî tekâmüle yardım maksadile ilkmekteplerde kurulmuş bazı amelî cereyanlar vardır. Eskisine nazaran daha büyük bir mikyasta bulunan talebenin okuma, yazma, hesap öğrenmeleri ve muhitlerini tetkik etmeleri hakikati, daha müessir olan işçi grupunu yaratacaktır. Öğrenilen maharetleri amelî meselelere tatbik ve muhitin iktisadî hususiyetlerini tetkik eylemek cereyanı resmî programda teşvik edilmekte olup birçok muallimler tarafından takip olunmaktadır. Fakat henüz, mektep faaliyeti büyük bir hadde kadar şifahî ve nazarı kalmakta, verilen malûmatın amelileştirilmesi için mevcut fırsatlar, imkânlar tamamiyle kullanılmamaktadır. Bilhassa köylerin iktisadî hayatile istenilen rabitanın azlığı şayanı teessüftür.

b. Sıhhat terbiyesi resmî programı yakından takip etmekte ve bazı iyi semereler vermektedir. Sıhhat terbiyesi veya beden terbiye-

si şimdikinden daha az şifahî ve resmî olduğu takdirde millî canlılığı kuvvetleştirmede daha esaslı bir adım atılacaktır. Düşünce ve gayretini talebe hıfzıssıhhasma, mektebin sıhhi şeraitine sarfeylemek gibi herhangi bir muallimin müstakilen takip edeceği iki amelî cihet vardır. Cimnastik talimlerinin çevikliği ve oyunların haleti ruhiyesi başlıca spora meraklı olan bir lidere vabeste bulunduğundan beden terbiyesinin bu üçüncü cephesi de muallimlerin elindedir. Beden terbiyesinin dördüncü ve çok mühim olan kısmı da mahallî unsurlara, istinat eder. Çocukların bedenî kusurlarını tedavi ve iyi sıhhat miyarlarını kurmak için kasabada veya mahallede bir doktora ve bir de dişçiye ihtiyaç vardır. Beşinci büyük bir ihtiyaç ta çocuk hastalıklarile kontrolleri sahasında yapılan ve son tetkiklere istinat eden asrî sıhhat kaidelerinin teşkili ve bu kaidelerin kuvvetle tatbikidir.

c. Vatandaşlık terbiyesi doğrudan doğruya ve munsifane verilmekte ve talebenin kuvvetli bir millî ruh ile tekâmül ettikleri aşikâr olmaktadır. Vatandaşlık terbiyesindeki zayıf cihetler, bilvasıta, fakat sivil terbiyede pek mühim olan metotları ihlâl eden an'anevî mektep tatbikatının musırran devam eylesmesinden ileri gelmektedir. Bu hususlar, mezkûr mevzua dair yazılan raporda mufassalan izah olunmuştur. Burada, ilkmektebin, grup hayatı ve ictimâî tekniklerle mahallî teşebbüslerinde talehenin bilfiil iştirakini arıyan ve millî işlerde atılacak adımlar ve bilâhare kurulacak faaliyet hakkında onları tenvir edecek olan bir muhitin, kasabanın hakikî bir hütün olması lâzımgeldiğini söylemek kâfidir.

d. Fennî usulde terbiye, fen derslerinde yapılan hakikî tecrübelerle bir dereceye kadar temin edilmektedir. Fakat bu tecrübelerin kıymeti; herhangi bir meselenin muhtelif safhaları üzerinde düşünmek, tecrübe yapmak ve karar vermek fırsatlarını çocuklara temin etmeyen didaktik metotlarla azalıyor. Fennî usulleri fen sahalarda bile tathika hazırlığı olmıyan muallimlerden, mesleğe ait meselelerin fennî adımlarla tahlilleri beklenilmiyeceği aşikârdır. Mademki millet davasını fennin ışığına aydınlatmak ve an'änenin geriletken ağırlığını atmak istiyor, o halde terbiyenin nazari ve amelî sahalarna müessir olan fennî prensiplerin tekâmülüne lüzum vardır. Bütün raporların tavsiyelerinde terbiyevî lâboratuarlara merkezî bir mevkiin verilmesi, bu temayülün ehemmiyetini tanıtmaktan ileri geliyor.

e. Tarih, coğrafya, riyaziye ve resmî lisan gibi sahalarda harsî verasetin naklini temin eden vasıtalar iyidir. Fakat edebiyat, musiki, nefis san'atler, dram, dans, elişleri ve oyun gibi diğer zengin sahala-

rın talebeye lâyrıkile kazandırılmasında bazı mâniler vardır. Belki de aradaki güçlük, eski olan herhangi bir şeye karşı duyulan irtica his-sinden ileri gelmektedir. Burada zikredilen istikametlere takınılan menfi tavrın geçici olmasını temenni eyliyelim. Çünkü asrileşen bü-tün milletlerin tecrübelerine göre, eski harsın hazinelerini canlandır-mağa çalışmak ve kaybolan hususiyetler için teessür duymak zama-nı birgün geliyor. Türkiye, her şeyin fevkında müdebbir olmuştur. Müzeler ile halkevleri, eski san'atlere ve kostümlere dair olan alâka-yı uyandırmak için hizmet etmektedirler. Bazı mektepler bu misali, muallimlerinin bilgileri dahilinde takip eylemeğe çalışmaktadırlar.

İlkmektep seviyesinde olan talebe tecrübelerini muayyen bir ser-bestî ve şahsiyet dahilinde, resim, şiir hikâye yazmak, dram, şarkı ve dans gibi vasıtalarla beyan eylerken harsî verasetin zenginleşmesi te-min olunur. Türk çocuklarının şayanı hayret bir kabiliyet gösterdik-leri tersimî ve tasvirî san'atlerde günden güne artan serbestî olmakla beraber mekteplerin bir çoğunda tatbik edilen resim tedris tarzı tale-benin yaratma kuvvetlerini durdurmaktadır. Eğer millî harsın zengin-leştirilmesinde mektebin, kendisine düşen vazifeyi yapması lâzımge-liyorsa atılacak iki adım vardır. Evvelâ çocuklar içtimaiyat, edebiyat, fen sahalarında ve bütün eski ve yeni unsurların mütevazin bir esa-sına malik olmalıdırlar. Sanatlerde ikinci olarak, mektebin takip ede-ceği usul okadar gayriresmî olmalıdır ki çocukların ifadeleri tabii ve değerli mahreçler bulabilsin. Terbiye prensipleri ve metotları üzerin-de iyi rehberlik yapıldığı takdirde, muallimler ile talebe böyle bir adım atmağa hazırđırlar.

5. Türk terbiyesinin verdiği harikulâde imkân:

a. Millî felsefe terbiyenin gayelerini açıkça tesbit eylediği ve ilkmekteplere muvafık bir teşkilât verdiği için sınıflarda tatbik edilen usulleri, cümhuriyetin esas ihtiyaçlarına ve takip eylediği maksatlara uygun yürütmek kolay ve aynı zamanda elzem olan bir admdır.

b. Memleketin unsurları, membaları ve ihtiyaçları hakkında günden güne çoğalan malûmat karşısında terbiyevî plânın zaman zaman tadil edilmesi lâzımdır. İkinci on senelik devrin başlangıcı, en mühim istikametlerde yapılan terakkinin ölçülmesi, kıymetlendiril-mesi için mükemmel bir fırsat arzulemektedir.

c. İlkmektepler, derin kökleşmiş ananelerden yanlış telâkkiler-den nisbeten beri oldukları için evsaf itibarile kolayca ıslah olunabi-lirler. Bazı semtlerde an'anevî tatbikatın yaşadığı anlaşılmış ve de-ğıştirilmiştir. Binaenaleyh, bu gibi usuller hüsbütün ortadan kaldırıla-

rak yerlerine daha faideli metotlar vazedilebilir. Müfettişler ve muallimler bugünkü mektep ile yarınki cemiyet arasında mevcut olan ahenksizliği biliyorlar ve bu açıklığı doldurmak çarelerini arıyorlar. İşte burada kendilerine yardım etmeğe ihtiyaç vardır. Muallimler tamamile ne yapmak lâzmgeldiğini bilseler ve atacakları adımlar da teşvik görselerdi sınıfların çoğunu bir sene içinde değiştirmek kabil olurdu. Müfettişlerin ekserisi bu gibi fırsatların doğmasını istekle beklemektedirler. Bu sahada çalışacak grup küçük olduğundan, tertip edilecek müterakki programın muhtelif safhalarını tatbik etmek için hizmet edeceklerin gayretlerini bir araya getirmek mümkündür.

d. Türk mektebi sistemi, daha eski tecrübelerin çok tenkit edildiği sırada teşekkül etmekte olduğundan başka milletlerin görgülerinden istifade eyliyerek birçok hatalara meydan verilmemesi kabil-dir. Türkiye vaktini, parasını ve gayretini kaybetmez. Onun terbiyevî meselelerini bütün olarak görenler, ıslahat yapılması lâzmgelen cepheleri tesbit ederek muvaffakiyetli semereler getireceğine itimat eyledikleri metotları tatbik eylerler.

e. Yaşadığımız devir, bize terbiyeye ait meselelerde pek çok ameli olan rehberliği temin eylediğinden mektep tatbikatını ıslah için bu ameli tetkikleri kullanmak imkânları ve mecburiyeti vardır. Daha başlangıç devrinde ilk tahsilin tekâmülünü fennî usullere göre temin etmek, bir memleket için ele geçmiş büyük bir fırsattır. Çünkü bu sayede yanlış istikametlerden sakınılmış ve terakki, doğrudan doğruya hakikî hedefe çevrilmiştir.

6. İkinci on sene için yapılan bir plâna dair verilen tavsiyeler aşağıdaki tedbirleri ihtiva eyilecektir:

a. Millî felsefenin mektep hayatı ve faaliyetinin bütün seviyelerine musırran tatbikatını temin etmek için iyi tevazün etmiş muayyen telkinler hazırlanmalıdır. Bu program resmî kaideler mahiyetinde değil, vatandaşlık terbiyesinde tatbik edilen içtimaî ruhiyatın en iyi esaslarına göre istikamet almış hakikî mektep tecrübelerinin mahsulü olacaktır.

b. Asrî mektep tatbikatına müessir olan esasları göstermek ve muallimleri şaşırtan mütebayın cereyanları tefrik etmek için günün terbiye felsefesi etraflıca tetkik ve tarif edilmelidir. Böyle mükayeseli bir tetkik hariçten alınmış ve bugün az çok, terakkiye mâni olan terbiyevî nazariyelerin karışık kolleksiyonları içinden temiz bir yol ve Türk terbiye felsefesinin daha tamam, muayyen olarak tesbiti, tebellürü için bir geçit açacaktır.

c. Meydana getirilen eserler, muvaffakiyetli işler hakkında Türk mekteplerinden malûmat toplamak ve bütün mekteplerin bu bilgiden istifade eylemelerini temin etmek için tertibat almak lâzımdır. O suretle ki terbiyede millî kıymetlerin takdiri çoğalıp ecnebî modellerin memlekete ithali tabîî bir nisbete insin. Bu maksada varmak için kulanılacak en iyi vasıta neşriyatıdır.

d. Muallim mekteplerini en müessir ve en iyi derecede olan tatbikat sahalarile temasa getirmek, çalışan muallimleri tenvir etmek, yetiyecek talebeye lâzım olan amelî vasıtaları ziyadeleştirmek için muallim mekteplerinin yeniden teşekkülüne dair plân yapılacak ve tatbik olunacaktır.

e. Teftişte takip edilecek gayenin asrî esaslar bakımına müsteniden tekrar edilmesine lüzum vardır. Bu suretle muallimlerin talebe ile ve müfettişlerin muallimler ile olan vazifelerini aynı terbiye felsefesi çizecektir.

f. Deruhte eyledikleri vazifeyi lâıykile anlamaları ve icap eden maharetleri iktisap etmeleri için başmuallim ve müfettişlerin daimî tahsillerini temin edecek bir plânın yapılması lâzımdır. Terbiyenin esas olan felsefe, ruhiyat, içtimaiyat ve sıhhat sahalarında ilkmektep muallimleri ile müfettişlerin yardım görebilmeleri için üniversite ile bir rabıta tesis edilmelidir. Muallimlere kurs açmak, lâboratuar araştırmaları temin etmek ve terbiyevî sahalarda amelî tetkikler imkânını vermek asrî bir üniversiteye muvafık olan faaliyetlerdir.

g. İlkmektep, talebeye rehber olmak meselesini ve talebenin meslek mekteplerine, bilhassa liselerin muayyen şubelerine duhulleri için icap eden seçme mes'uliyetinin bir kısmını üzerine almalıdır. Bu gayeyi gözetecek muallimlerin testler ve rekorlar vasıtasile çocukları tahsil etmeği öğrenmeleri elzemdir.

h. Millî siyasette merkezî kontrol ile mevzî teşebbüsler arasında muvazene olması esası açıktan tanınmalıdır. Mekteplerin ıslahı ve mahallî şeraite intibakı istikametinde meslekî gruplar, muayyen ölçülerin tertip ve tatbikatında kabiliyetlerini gösterdikçe halihazırın, resmî rehberliği azaltan buna mukabil mahallî teşebbüsleri çoğaltan bir devir olduğunu anlamak lâzımdır. Nihaî muvazene merkezin mevzî ünitelere olan rabıtasını sarahaten tesbit eyliyecektir. Şimdiki halde mevcut olan fırsat iyice anlaşılmamıştır.

ÜÇÜNCÜ KISIM

TÜRKİYE İLKMEKTEPLERİNİN HALİHAZIRDAKİ VAZİYETİ

1. İSTATİSTİKİ BİR HULÂSA

Türkiyede mektep çağında olan çocukların üçte biri mektebe devam etmektedir. Bu, terbiyevî ahvalden İsveç'ten İran'a kadar sıralanan yirmi dört memleketi ihtiva eyliyen listede, Türkiyeyi diğerlerine nazaran birinci veyahut en aşağıdaki quartile koyuyor. Aynı çeyrekte Türkiye ile bulunan ve mektebe devam edenlerin mektep çağında olanlara nisbetine nazaran en yükseğinden en azma doğru sıralanan memleketler: Romanya, Meksika, Türkiye, Mısır ve İrandır. Mütebaki on dokuz memlekette mektebe devam nisbeti çocuk nüfusunun %70 inden % 100 üne kadardır. Bunlardan on altı memlekette hemen hemen sıhhatli olan her çocuk ilkmektebe kaydedilmiştir.

Cümhuriyetin ilk on senesinde Türkiye ilkmekteplerinin çoğaltılması uğrunda yapılan terakki malûmdur. Memleketin ilk tahsil sahasında duyduğu ihtiyaca tamamilen tekabül etmek için mekteplerin muntazaman çoğalmasında devam edip edemeyeceğini iktisadî vaziyetler ve idarî gayretler tesbit eyliyecektir.

İlk tahsilin genişlemesini az çok Türkiyedekine benzer şerait tahtında deruhte eylemiş olan memleketlerle yapılacak mukayese gayanı dikkat olabilir. Fakat şimdiki halde elimizde on senelik müddet için mukayese edilebilecek emin adetler mevcut değildir. Türk ilkmekteplerine kaydolan talebe miktarı 1923 senesinde 341.941 den 1933 te 537.843 e çıktı. Bu yüzde 60 nisbetinde bir çoğalmadır. Fakat on senede bir erişilecek ve çocuk nüfusunun yarısına hattâ dörtte üçüne mektep temin eyliyecek hedefleri kurmak ve onlara doğru ilerlemek mümkündür.

2. ARAZİ, BİNALAR ve TEÇHİZAT

a. Arazi ve mevki:

Birkaç mektep müstesna olmak üzere, binaların mevkiine mecralar, oyun mahalli, yakınlık, görünüş ve kuruluş bakımlardan

lüzumu derecede ehemmiyet verilmemiştir. Yeni inşaatta birkaç binanın mevkiini tayin ederken hatalar yapılmıştır. Şüphesiz bu gibi yanlışların tekerrürüne mâni olmak için müfettişler verdikleri raporlarda vaziyeti bildirmişlerdir.

b. Oyun mahalleri:

Oyun mahalleri, arazinin elverişli olması, teçhizat ve kullanım bakımlarından tehalüf ediyor. Talebe başına isabet eden oyun yerini her mektebin hesap ve ona göre teneffüs zamanlarında bütün çocukların birlikte veya ayrı gruplar halinde oyun mahalline toplanmalarına dair verilecek karar istifadeli bir adım olabilir.

Oyun yerinin inşasına ve masrafsız olarak teçhizatına dair verilen tavsiyeler zaten, birçok mekteplere muvafık oyun temin eylemeleri için mahallî grupları teşvik etmiştir.

c. Bahçeler ve hayvanlar:

Birçok mekteplerde ehli hayvan ve kuşların bakılmasına tahsis edilen bahçelerde kümesler vardır. Mekteplerin yüzde kaçının bu gibi teçhizata malik olduğunu, hayvan bakımında talebeye ne gibi mes'uliyetler verildiğini ve bu hayvanlardan, nebatlardan sınıf faaliyetinde ne dereceye kadar istifade edildiğini tesbit eylemek faydeli olacaktır. Bu sahada muvaffakiyet gösteren mekteplerden elde edilecek malûmat diğer mekteplere rehber ve teşvik olabilecektir.

d. Yeni binalar:

Yeni binalar ekseriyetle kâfi derecede tenvir, teshin, tecdidi hava vasıtaları ve sıhhat bakımından muvafık mahallere konulmuş ayrı halâ kısımlarile güzel olan binalardır. Birçoklarında tavanlar mutatan fazla bir irtifada gibi görünüyor ki bu, teshin meselesinde güçlüğü ve fazla masrafa sebebiyet veriyor. Odaların bazılarında pencerelere ayrılan mahaller çok, hattâ senenin bir kısmında ışığı parlak olan Anadolu muhitinde gözler için zararlı gibi geliyor. Talebenin harici görmemesi gibi Avrupaî bir âdetin tesirile zeminden mühim bir yükseklikte yapılan pencerelere bazı mekteplerde tesadüf olunmaktadır. Bu bittabi, dünya ile rabıtalı tesisine çalışan mekteplerde yer tutmuş bir tarih hatası ve aynı zamanda güzel manzarayı kapatmak gibi mühim bir zıyadır.

Yeni binaların bir çoğunda mevcut olan boş mahallerden azamî derecede istifade edilmiyor. Bazı mekteplerde geniş oyun mahalleri, toplantı salonları, müze ve yemek odaları yalnız muvakkat ve

kısa zamanlar için kullanılmaktadır. Geniş koridorlardan nadiren, muayyen maksatlarla istifade olunuyor.

Her odaya verilecek kıymeti, odanın işe yaradığı saat ve odayı kullanma yekûnu üzerinden hesap etmek esas, pek iyi temin edilebilir. Muattal boşluklar adeta bir lüks mahiyetine girmişlerdir. Kütüphanesi veyahut müzesi olmıyan bir mektepte ayrı ayrı memurlara tahsis olunan odaları ecnebi bir müşahit görünce hayretler içinde kalıyor.

Eğer muallim ve müfettişlerden müteşekkil bir grup yeni asrî ihtiyaçlara tekabül edebilmeleri için yeni binalarda lüzum görülen tertibatı mimara izah ederlerse mektepler, yapacakları işlere daha uygun olarak inşa edilmiş olurlar. Gerek yapılış tarzında ve gerek dolap, raf gibi müstemilâta ayrılacak mahalleri binanın aksamı meyanına ithal ederek biraz tasarruf yapmak ta mümkün olur.

Malzemenin istimalinde, binanın tekrardan yapılması veya tamiri gibi masrafları mucip olan hatalar işlenmiştir. Fakat kazanılan tecrübe, kullanılan mevadın bidayette muayene edilmesi bu gibi hallerin azalmasına yardım eylemelidir.

Bazı mektep binaları lüzumundan fazla masraflarla yapılmıştır, fakat belki de model olacak birkaç hına arzu edilmiştir. İşçiler ve köylüler tarafından mahallî malzeme ile inşa olunan sade binalar, az masrafla ne gibi işler yapılabileceğine birer misal teşkil ederler.

Mektep binalarının nisbeten küçük miyasta olmaları terbiye bakımından iyi fakat iktisadî olmıyabilir. Şehirlerde yapılacak inşaat, esas plân muhtemel ilâvelere müsait olmalıdır.

e. Eski binalar:

İhtiyaç dolayısıyla eski binaların birçoğu kullanılmakta olup daha bir müddet bunlara lüzum görülecektir. Bunların birçoğu mektep işine elverişli değilse de, bazıları yapılacak dikkatli bir plân ve tadilat sayesinde az masrafla ihtiyacı tatmin eyliecek vaziyete geleceklerdir. Maalesef birçok müdürler, eski olan mektep binaları için özür dilemekte ve yenilerin inşasını arzu eylemektedirler. Eski binaların bazıları maddî noksanlarını telâfi eden bedîi ve tarihî hususiyetlere maliktirler. Müdür ve müfettişlerin birkaçı bu cihetleri takdir ediyorlar ve yeni binaların inşasını beklerken elde mevcut olanlardan azamî derecede istifadeye çalışıyorlar.

Eski binalarda yangın felâketi bilhassa çok olduğu halde yangın talimlerinin muntazaman icra edilmemesi şayanı hayrettir. Talebe ile muallimlerin sükûnetle, süratle ve muntazaman binayı terket-

meğe çalışabilmeleri için bu talimler, yeni ve eski mekteplerde sık sık yapılmalıdır.

f. Binaların muhafazası:

Birkaç hal müstesna olmak üzere, mektep binaları, bilhassa çamur ve tozun bol olduğu mevsimlerde eski binalar hayret edilecek bir derecede temiz muntazamdır. Bir marangoz gibi işlemiyen meharet ve kuvvetleri müsait olan muallimlerin çalıştıkları mahaller hariç tutuldukta tamirat umumiyetle bakımsızdır. Büyük çocuk ehemmiyetsiz olan tamiratı deruhte eyliyebilirler. Diğer taraftan veliler ve mahallî memurlar, binaların hüsnü muhafazası yolunda daha fazla mes'uliyet almaları için teşvik edilmelidirler. Bu bakımdan koridorlar, sınıflar, müzeler, ekseriya iyi bir vaziyette bulunmuşlar ise de bazı iş odalarının fena edilecek bir tarzda ihmal edildikleri görülmüştür. Takımları, malzemeyi, henüz tamamlanmamış işleri muntazam ve mümkün olduğu kadar temiz muhafaza etmek, işlemeğe hazır bulundurmak elişleri sıfatının esaslarından biridir.

g. Teshin, tenvir ve tecdidi hava:

Binaları lâyıkile teshin etmek masrafından çekinildiği için yalnız birkaç mektep kâfi derecede ısıtılmaktadır. Halbuki bu nevi madde müşkülâtın talebe ve muallimlerin çalışmak kabiliyetlerini oldukça azaltacağını takdir etmek lâzımdır. Mahallî idare heyetleri mekteplere soba ve mahrukat tedarik etmek gibi deruhte eyledikleri mes'uliyeti ciddiyetle karşılamalıdır.

Birçok mekteplerde tecdidi hava meselesi, çocuklar ya faal ve yahut sınıf haricinde iken pencereleri açmak suretile iyice idare edilmektedir. Buna mukabil bazı sınıflarda da çocuklar ve muallimler biriken ve kendilerinin iş görme kabiliyetlerini tenkis eyliyen fena havanın farkında bile değildirler.

Odalara giren ışık perdesiz kontrol edilemez. Halbuki perde birçok mektepler için lüks eşyadan maduttur. Ekseriyetle, çocuklar, ışığın geldiği istikamete nazaran muvafık bir vaziyette oturtulmaktadır. Fakat pencerelerin azlığı ve sınıfların kalabalığı iyi ışık girmesi imkânını ortadan kaldırıyor. Faaliyeti icap ettiren ve talebeyi mütemadiyen sıralarda oturmaktan uzaklaştıran iş metotları kullanılırsa ışığa dair olan uygunsuzluklar nisbeten azalır. Eski, yeni mekteplerde olduğu gibi, sıhhat ve zevk bakımlarından iyi olan, hoş giden renklerle duvarlar, boyanırsa birçok yerlerde masa ve sıralardan gözlere çarpan parlak izale edilmiş olur. Az güneş gören odalarda du-

varların sarı ve çok ziya alan odalarda ise yeşile veya maviye boyanmasına dikkat edilmelidir.

h. Teçhizat:

Sınıflara konulan teçhizatta büyük bir tehalüf vardır. Birçok mekteplerde satırları oldukça meyilli sıraların bulunmasına ne gibi sebeplerin mücessir olduğu anlaşılmıştır. Fakat alçak iskemlelerle düz masaları veyahut düz satırlı sıraları ötekiler gibi az bir masrafla temin etmek kabil iken eski şekil sıraların yapılmasına devam eylemek şayanı teessüftür. Düz satırlı masalar asrî mektepte görülecek işlere daha uygundur. Vesaitin iş mektebinde alacağı muhtelif vazifelere göre yapılması lâzımgelirken, yavaş yavaş değişmesi hakikî an'neye riayet edildiğini iyice göstermektedir. İnsan mekteplerde birçok tebeddül emareleri buluyor. Bunlar meyanında mail satırlı masalar. üstleri düz, ayaklığı gayrisıhî sıralar vardır. Diğer taraftan çok yer işgal eden sıralar da göze çarpıyor. Yazıhanelerde, atelyelerde, evlerde kullanılan ve grup faaliyetine en çok yarayan basit masalarla iskemlelere pek ender tesadüf olunuyor. Bu hususlara dair verilecek olan tavsiyeler iskemlelerin, masaların yapılış tarzlarını, fiatlerini tesbit ederek hazırlanmalıdır.

Mekteplerde dolaplar, teşhir edilecek işlerin biriktirilmesi, muallime lâzım olan vesaitin ve kitapların konulması, çocuklara ait biriken işlerin muhafazası için nadiren ihtiyaca kâfi gelmektedir. Ayrı kapılara malik dolaplar işgal eyleyecekleri yer ve sarfiyat bakımlarından iktisadî değildir. Büyük çocuklar ile muallimler veyahut marangoz tarafından duvar içine yapılmış dolaplar, perde takmak veyahut sık sık toz almakla temiz tuttur. Sınıfların kilidi olduğu için dolaplara kilit tertibatı yapmağa lüzum yoktur. Mektep müzesi için okadar elzem olmıyan camlı dolap lüks eşyadandır. Bu şekil dolaplar, çocukların gördükleri ve hem de dokunabilecekleri asrî değişen meşherler devrine değil müze tarihinin "ambarlama" devrine aittir.

Yazı tahtaları bazı mekteplerde çocukların boylarına ve ışığın geldiği istikamete nazaran muvafık mahallere konulmuştur. Ekseriyetle bu cihetlere pek az ehemmiyet verilmektedir. Çok kere yazı tahtaları kâfi derecede büyük değil, yazının iyi yazılmasına gayrimüsait ve çocukların gözlerine zararlı olan satırlara maliktir. Bazı muallimler tahtaları yapmak ve tamamlamak suretile bu hususu kendi üzerlerine almışlardır. Tebeşir, silgi koymağa mahsus tertibatı olan tahtalara çok az tesadüf edilmektedir. Halbuki bunlar, talebe ve muallimin hergün karşılaştıkları amelî, sade meselelerdir. Küçük mikyasta

dahi olsa herhangi bir icadın kıymeti büyüktür. Muallimler, bu gibi ihtiyaçları tahlil etmeğe ve çareler bulmağa teşvik edilmelidirler. Çocuklar elişi derslerinde silgi ve tebeşir kutusu veya tepsisi yapabilirler. En iyi silgiler ufak bir tahta parçası ile keçeden başka bir şeyden yapılmaz.

Bu nokta, halihazırda birçoğu memlekete ithal olunan bütün mektep vesaitinin en büyük meselesini meydana koyuyor. Askerî sahada olduğu gibi mektep levazımını da tedarik eyliyecek fabrikaların küşadı iktisadî istiklâlde bir terakki yapacaktır. Meselâ kâğıt gibi mektep eşyasından bazılarının ancak muayyen fabrikalarda imal edilmeleri daha iktisadî olduğu halde, diğer birçok basit şeylerin başka mahallerde yapılması da mümkündür. Eğer muallim mekteplerinin elişleri sınıfları bu gibi amelî meseleleri deruhde eyliyecek olurlarsa, muallimler, mektep ihtiyaçlarına karşı daha tetik ve vesaitin tertibinde daha mahir olacaklardır. Esasen bazı san'at mektepleri ilkmekteplere lâzım olan eşyayı imal eylemişlerdir. İşte bu müşterek çalışma daha fazla genişletilebilir. Bu hususta askerî fabrikaların da yardım etmeleri muhtemeldir.

Bazı ilkmekteplerin kalem odalarında 'hemen hemen lüks addolunan eşyayı görmek ve bununla çıplak sınıflar arasındaki tezada dikkat etmek şayanı hayrettir. Yine, bu vaziyette, memlekete yakışmayan Avrupa miyarlarının hatırasıdır. Başmuallimin, müdürün odası cazip olmalı, fakat bir kulübü veya salonu taklit etmek ihtiyacını duymamalıdır. Aynı para, talebeyle lâzım olan kütüphanenin yahut bir iş odasının temini yolunda sarfedilmelidir.

Sınıflarda muallimlerin kullandıkları masalar ekseriyetle sade ve yerli mamulâtıdır. İş masalarının talebeyle elzem olduğunu sezen birkaç muallim, kendilerine ait olan kâğıt vesaireyi raflara koyarak masalarını çocuklara vermişlerdir. (Bu ehemmiyetsiz bir şeydir, fakat sınıflarda masa örtüsü görmeğe alışık olmıyan bir kimse, örtüye verilecek paranın kolayca temiz tutulan sade masalar için sarfedilmesinde acaba tasarruf yapılır mı diye düşünüyor).

Resim ve buna benzer talebe işlerini teşhire mahsus duvarlara konulan levhalar pek azdır. Bazı muallimler, levha yerine başka bir tertibat düşünmüşler ve mektep faaliyetinin bazı cephelerini bu suretle sınıflarında aksettirmişlerdir.

Talebe ve muallimler; alet, model, harita ve grafik gibi mekteplerde kullanılan veya müzelerde muhafaza edilen eşyadan birçok yapmışlardır. Elde edilen semereler mektepler için yapılmış kıymetli

bir hizmettir. Bu hizmet, ihtiyaçların ve iktisadî cephenin daha etraflıca tetkiki sayesinde epeyce ıslah olunabilir. Bu itibarla, birçok mekteplerin fabrika mamulâtı ile teçhiz edilmeyişleri terbiyevî bakımdan istifadeli bir vaziyettir.

Kaza vukuunda müracaat edilen ilk yardım veya hilâliahmer sandıkları bütün mekteplerde mevcut ve iyi muhafaza olunmaktadır. Fakat bunların ne dereceye kadar hüsnü istimal edildiklerini tesbit etmek mümkün değildir.

Yemek odası tertibatı ekseriyetle sade olup maksada hizmet eylemektir. Yemeklerin muhtelif evlerden getirileceği veya gönderileceği yerde, mektepten bütün çocuklara aynı yemeğin verilmesi daha muvafık olacaktır.

i. Yatı mektepleri:

Asrî yatı mektebi, erişilebilen miyarları göstermekte bir mevkie maliktir. Fakat köylerdeki benzer şeraiti hayatiyeyi yaşayan basit yatı mektepleri hem terbiyevî ve hem de iktisadî bakımlardan çok faidelidir. Yatı kısımları ile takviye edilmiş köy mekteplerine ihtiyaç olduğundan mutedil bir plânı takip ederek talebeye kendi vesait ve yemeğini tedarik etmeleri, bütün grubun işinde hisse almaları için lâzımgelen fırsatların verilmesine doğru olan temayüller şayanı şükrandır.

3. TALEBE

a. Sıhî vaziyetler:

Birçoğunun tıbbî ihtimama ihtiyaç göstermelerine ve bir kısmının belki de mektebe gelemeyecek derecede düşkün bulunmalarına rağmen, insan, millî canlılığın Türk çocuğunda iyi olduğu intibarı taşıyor. Çünkü bu çocuklar lâyıkile temiz ve besli olmadıkları halde sert havalarda, sınıfların yaşadığı gayrimüsait şeraite mukavemet ediyor gibi görünüyorlar. Muallimlerin yaptıkları muayeneler bütün bedenî noksanları, gerilikleri ortaya koymuyor. Mektep doktorlarından müteşekkil bir heyet olmadığı gibi tedavi işini görececek, bir klinik te mevcut değildir.

b. Mektebe karşı alınan tavır:

Bir ecnebinin muhakemesine, anlayışma göre talebe mektepten ve çok çalışmaktan memnun olup muallimlere karşı arzu edilen haleti ruhiyeyi de taşımaktadır. Tabii insan, birçok istisnaî vaziyet

ler duyuyor. Muayyen mekteplerde ve sınıflarda talebe alâkası, muhabbeti aşikâr iken, diğer mahallerde faaliyetizliğin ve takayyütsüzlüğün tesirleri göze çarpıyorlar.

c. Muhit bilgisi:

Pek ender ahvalde, resim veya konuşma vasıtalarıyla düşündüklerini serbestçe anlatmak fırsatı çocuklara verildiği zaman onlar, muhitlerinde gördükleri şeyler ve faaliyet hakkında geniş bir malûmata sahip olduklarını ortaya koydular. Muallime gelince o, bu malûmatın kullanılmasında veyahut daha değerli tetkikler yapılarak etraflı raporların yazılmasında nadiren meharecini gösterdi. Bu meyanda müfettişler derslere sık sık iştirak ederek ve konuşarak mevcut imkânları çocuklara telkin eylediler.

d. İhtiyarî faaliyetler:

Teneffüs zamanlarında çocukların serbest oyunları muhtelif faaliyetleri göstermektedir. Fakat çocukların kuvvetsizliği ve iştirak edenlerin azlığı insanı nevmidiye düşürüyor. Müşahit bu noksanların iki sebepten ileri geldiğine kanidir. Muallimler oyuna pek az iştirak eyledikleri için gruplar oyunları tertip eder veya yeni faaliyetler meydana getirirken muhtaç oldukları yardımı muallimlerden almıyorlar. Ders aralarına konulan kısa müddetli teneffüsler hakikî oyunların cereyanı için kâfi değildir. Bunların yerine biri sabahleyin diğeri de öğleden sonra epeyce devam eden iki teneffüs zamanı ayrılırsa daha semereli faaliyetler elde edilecektir. Oyun yeri kâfi derecede büyük olmadığı takdirde, çocukların hakkile oynayabilmeleri için sınıfları ayrı ayrı zamanlarda teneffüse çıkarmak daha iyidir. Fena havalarda bina içinde oynanılacak oyunlara gelince, bunlar dikkatle tertip edilmelidir.

e. Sınıf faaliyeti için talebenin gruplara ayrılması:

Bazı sınıflarda talebe, muallimlerin verdikleri hükme göre yaşı, orta, pek iyi diye tavsif edilerek muhtelif gruplara ayrılmıştır. Bu mesele dikkatle tetkik olunmalıdır. Talebe kendi seviyesini bilmekle tesir altında kalacağından akademik miyarlara göre çocukları mütecanis gruplara ayırmanın maksadı altüst edeceğini gösteren delil vardır. Maalesef çok kere muallimler bir çocuğun zeki ve diğerinin gabi oluşundan bahsetmektedirler. Bu gibi tefrikler içtimaiyata muhalif olup diğer bir muhakeme üzerine istinat eylerler. Hesapta veya okuma değeri olan bir çocuk oyunda veyahut güzel san'atlerde kuvvetli

olabilir, diğer taraftan tedris usulleri değişince çocuğun sınıfta kazandığı merteye yükselir. Bugün müterakki mektepler, muhtelit bir grupta iş ve muvaffakiyet cephelerinden ferdi farkları gözönünde bulundurarak gayri mütecanis grupları tercih eylemeğe mütema-yildirler.

4. MÜFREDAT PROGRAMI

a. Programın mevzuları:

Müfredat programının plânı iyi olmakla beraber yapılacak tadilat bu plânı ıslah eyleyebilir. Meselâ derslerin hepsi şu altı grupta yerleştirilebilir: Türkçe, içtimai tetkikler, fen, riyaziye, güzel san'atler ve sıhhat. Bu tarz gruplaştırma ruhiyat esaslarile daha ahenktar bir teşkilât olacak ve ders cetvelini sadeleştirerek asrî metotlarla tedris yapılmasını kolaylaştıracaktır.

Müşahedeler, mekteplerde faaliyet ve birliğin inkişafı istikametinde tesadüf edilen güçlüklerin programa konulan sıkı takayyüddattan ileri geldiğini göstermektedir. Meharet sahibi olan muallimler bu gibi mânileri idare ediyorlar, fakat vasat derecede yetişen muallimlerin daha uygun bir iş çerçevesine ihtiyacı vardır.

En çok ıslah edilmeye muhtaç olan mevzular okuma, beden terbiyesi ve musikidir. Hayat bilgisi, coğrafya, tarih, riyaziye sahalarmda bazı iyi işler yapılmaktadır. Resim, eliş sahası şayanı dikkat bir terakki göstermekte olup bunlara mukabil sıhhat dersleri zayıftır.

b. Öğrenme ve öğretme usulleri:

Bu usulün esaslarında olan zayıf taraflar ikinci kısımda izah edilmiştir. Biribirini takip eden derslerde çocuğun dimağını muallimin düşünceleri kelimeleri ve suallerile dolduran dogmatik kat'î öğretme sistemi, çocuklara kendi faaliyetleri vasıtasile inkişaf eylemeleri için az bir fırsat bırakıyor. Tecrübe ve münakağa usulüne nadiren tesadüf olunuyor. Bununla beraber bu gibi faaliyetlerde mütemadiyen iyi bir nümune teşkil eden sınıflar da vardır. Her sınıf üniform, resmî bir metot dahilinde çalıştığı için grup işi pek az göze çarpıyor. Yapılacak işe veya değiştirmek ihtiyacına göre metodun tenevvüü nadiren nazarı dikkate alınmaktadır. Çocuklarda tabii olan öğrenme yolları binde bir tetkik edilmektedir. Bu sahada daha iyi metotlar aramakta olan muallimler şimdikinden daha fazla bir yardıma hak kazanmışlardır.

Metot cephesinde yapılacak rehberlik muhakkak mektep muhitinin evsafını değiştirecektir.

c. Malzeme:

Yegâne öğretim vasıtaları kitaplardır. Bunlardan elde mevcut olan vasat derecede iyi ise de talebenin ve programın ihtiyacı ile metodun esasları daha yakından tetkik olundukça ıslah edileceklerdir. Diğer taraftan kitapların kâfi miktarda olmadığını söylemeğe lüzum yoktur. Türk muharrirlerinin tetebbu ve terceme gibi gayretleriyle ecnebi lisanından alarak çocuklar için yazılacak olan kitapların listesi büyük bir ihtimamla yapılmalıdır.

Not defterlerinin asrî mektepte mühim bir mevki vardır. Burada çocuklar defterlerinin bazılarını kendileri yaparlar ki, bu gibi işler çalışmada aranılan vahdet esasını müspet olarak gösterir. Not defterlerinin muayyen bir tipte olması lâzımgelmez. Hattâ bunların muhtelif şekilde, yapıda olmaları bazı faydeli neticeler meydana getirir.

Elişi sahasında yerli maddelerin kullanılması gittikçe artmaktadır. Hariçten getirilen kâğıt ve mukavvalar daha az, fakat yerli kil, tahta ve kumaşlarla daha çok işler görülmektedir. Ucuz mevat ile daha etraflı tecrübelerin ve kolleksiyonların yapılması isteniliyor. Burada, köy mektepleri bazı hususlarda şehir mekteplerine faiktirler.

d. Ders cetveli:

Kısa teneffüslerle sınıf faaliyetini sık sık durduran ve müsavi zamanlara taksim edilmiş dersleri ihtiva eyliyen cetvel, sun'î olarak takyididir. Günlük ve haftalık taksimat, ruhiyat esaslarına istinat etmeyip sadece eski bir mektep an'anesini aksettirmektedir. Öğretim, asrî terbiye esaslarını takip edecek ve müfredat programının gayeleri tamamiyle yerine getirilecekse ders cetvelinin büyük bir elâstikiyete ve daha iyi bir teşkilâta malik olması zarurîdir. Mevzuların gruplara ayrılması programın yeniden tertip edilmesine yardım eyliyecektir.

Muallim ve müfettişlerden müteşekkil olan bir grupun her ders için ayrılan haftalık müddeti aynen, fakat daha faydeli bir taksimatla alarak birkaç cetvel nûmuneleri yapması kolay olabilir. Birleştirilmiş sınıflara malik olan köy mekteplerinde bu gibi ders cetvellerine bilhassa ihtiyaç vardır.

e. Not vermek, imtihanlar ve raporlar:

Çocuğun haberdar olması için ara sıra tatbik edilen not vermek ameliyesi herhangi bir seviye için arzu edilmeyen ve ilkmekteplerde affolunmıyan bir usuldür. Sınıfların birçoğunda çocuklar sırf iş için çalışmakta olup verilen notların farkında değildirler.

İmtihanlara dair olan düşünüşler başka bir raporda verilecektir. Yalnız burada şifahî imtihan usulünün ilkmektep çocukları için muvafık ve onların kabiliyetlerini hakkile ölçen bir vasıta olmadığını söylemek lâzımdır. Bu mesele etraflıca tetkik edilmeğe muhtaçtır.

Mutat karneler esas noktaları ihtiva eylemekte olup şekil itibarile iyidir. Ders mevzuları arzedildiği gibi gruplara ayrılırsa bu da sadeleştirilebilir.

Muallimler talebenin ihtiyarı olan faaliyetlerini tetkik eyledikçe bu karnelerde içtimaî hususiyetlere daha ziyade ehemmiyet verilecektir. Bazı muallimler talebelerini daha iyi tahlil etmek için lâzımgelen istikametlerde not tutmaktadırlar.

f. İçtimaî faaliyetler:

Bütün mekteplerin toplanrı, kütüphane, gazete, tenezzüh, müze, hayır işleri, kooperatif, talebe heyeti gibi teşkilâta biraz zaman ayırmaları mucibi memnuniyettir. Pazartesi günleri öğleden sonraki saatler bu gibi mürettep veyahut serbest olan faaliyet için iyi bir zaman oluyor.

Bu gibi teşebbüslerin evsafında mektepler tehalüf etmektedir. Bazı mekteplerde muallimler talebenin içtimaî teşebbüslerde kazandıkları bilgiden istifade etmek yollarını gördükleri için bu malûmatla dersler arasındaki iyi rabitalar tesis eyliyorlar. Her faaliyetin istenilen kıymeti yaratabilmesi için onunla ayrıca meşgul olmak ve tetkik yapmak lâzımdır. Halihazırda birçok mekteplerde müzeler cansız gibi, toplanrlar çocuk hayatına gayrimuvafık, kütüphaneler gayrikâfi ve az müstamel, tenezzühler ender, kooperatif idaresi vasat, duvar gazetesi yeknesak, hayır işleri mahdud ve talebe cemiyetleri resmîdir. Vaziyet bu merkezdedir. Buna da sebep, talebe idaresinden doğan canlılığın her mevzua hakikî teşebbüslerin dinamik vasfını geçirmemiş olmasıdır. Terbiyevî kıymetin vücade gelmesi için yalnız şekil kâfi değildir.

g. Mektep havası (*Atmosphere*):

İlkmekteplerde umumiyet itibarile, bilhassa teneffüs zamanlarında sakin, hoş ve dostça geçen bir hava vardır. Oyun mahallerinde, koridorlarda çocuklar nezarete çok ihtiyaç göstermeden serbestçe gidip gelmektedirler. Biraz yukarda arzolanduğu gibi oyunlarda daha kuvvetli bedenî faaliyetler arzu edilir. Teneffüs müddetleri uzatılır, muallimlerin oyunlara iştiraki temin edilir veyahut talebe liderleri seçilirse istediğimiz neticeye malik olacağız.

Sınıfların yaşadığı hava çok resmîdir. Birkaçı müstesna olmak üzere bütün mekteplerde bu resmîyet vardır. Çünkü muallim tamamiyle sınıfa hâkim olup talebe, onun kelimelerine ve arzularına münfail aksi sedalar vaziyetine girmiştir. Ekseriya mesafenin mahdut oluşundan, birçok sınıfların tanziminde hemen hemen resmî bir model takip edilmektedir. Bununla beraber yine birçok odaların sıralara tahsis edilen kısımları daha içtimâî ve gayriresmî bir mahiyette tanzim olunabilir. Birçok odaların çıplaklığı soğukluk hissini ziyadeleştiriyor. Çocuklara ait olan eserlerin teşhiri, duvarların boyanması mektep havasını hoş ve içinde cereyan eden hayatı etrafa anlatan bir vasıta yapacaktır.

Bu söyleyeceğim ufak ehemmiyetsiz bir şey olabilir. Fakat içeriye giren bir misafir acaba küçük çocukların siyah elbise giymeleri büsbütün arzu edilir mi, diye hayrete düşüyor. Bu tarzda giyiniş, ilkmektep evsafına temayüz etmemiş olan muayyen bir Avrupa memleketinin ötedenberi riayet ettiği bir âdettir. Mektep forması halk arasındaki farkları azaltmağa çalıştığından ve mektep faaliyetine nimsesmî bir mahiyet verdiğiinden muvafık olan kıyafettir. Fakat siyah, her toz zerresini belli ettiği için mavi, kahverengi, yeşil kurşunî gibi renkler daha amelî ve daha cazip olurlar. Renklerin çocuklar üzerinde bıraktığı tesir ehemmiyetsiz değildir, ve bugün gerek köy ve gerekse şehir çocuklarının kendi zevklerine göre seçtikleri neşeli elbiselerle mektebin tayin eylediği forma arasında büyük bir fark vardır.

Herhangi bir mektep atmosphere'î hakkında hüküm vermeğe hizmet eden bir ölçü vardır. Bu da mektebin, çocuk düşünceleri, faaliyetleriyle kurulmuş bir "çocukluk evi" mi, yoksa büyükler tarafından tesis ve idare olunarak çocuklara tahsis edilen bir müessese mi olduğudur.

5. MUALLİMLER, MÜFETTİŞLER VE İDARECİLER

a. Sınıf muallimleri:

Birçok hallerde muallimler deruhte eyledikleri işleri, öğrendikleri metoda göre munsifane yapmaktadırlar. Bunlardan birçoğu malik oldukları teknik ile mektep programı arasındaki ahenksizliği hissetmektedirler. Bu sebepten muallimler, müfettişlerle bazı tecrübeler yaparak kendilerine rehber olacak vasıtalar arıyorlar. Yüzlerce muallimin güç şerait tahtında çalışmalarına rağmen talebeler oldukça iyi miyarlara malik bulunuyor. Bu grubun meslekî ruhunu yükseltmek ve iş metotlarını ıslah etmek için esasen yetişmiş olan muallimleri inkişaf

ettirecek sistematik bir tahsil fırsatının kendilerine verilmesi büyük bir yardım olacaktır.

Muallimlerin şahsî meseleleri herkesçe malûmdur. Muallimlerin meharetleri, müfit oluşlarını muhakeme ederken bazan gayrimuntazam olarak verilen az maaşlarını, bilhassa köylerde iyi yaşamak şeraitini haiz mahalli bulmak güçlüğüne nazarı dikkate almak lâzımdır. Muallimlerin çoğunun sıhhati, vazifelerine muntazaman devamlarını temin edecek derecede müstakar değildir, ailevî mes'uliyetler vakitlerinin muayyen bir miktarını almaktadır. Çok kere evli kadın muallimi suali münakaşa edilmektedir. Meslekî liyakate dair olan tefrik evlilik veya bekârlık esasına müsteniden yapılmamalıdır. İşini lâyıkile yapan iyi yetişmiş bir muallim vazifesini istihkak etmiştir. Hayatının gidişini tanzim etmiş olan evli bir muallim heyecanları henüz muayyen bir şekil almamış bulunan genç muallime nazaran daha muntazam çalışabilir. Çocuk hayatını bebeklik devrindenberi tanıdığı için evde veya mektepte çocukları olan bir anne, çocuk terbiyesinde daha olgun bir görüşe malik olabilir. Bu, bekâr muallimin kabiliyeti daha azdır, demek değildir. Çünkü bekâr muallim, tek zihniyetli bir şefkat ve faaliyette gayrişahsî olan muhakeme gibi diğer evsafı iş sahasına getirebilir. Fakat daha geniş bir mikyasta zevç ile zevcenin mektep sahasında çalıştırlarını görmek hoş bir duygudur. Her iki velinin de bu tarzda işgal edilmeleri aile hayatında yorgunluğu intaç eyliyorsa da meslekî alâkaların aynı bağlarında ve memlekete yapılan hizmette bu yorgunluğu telâfi edecek diğer kuvvetler, zevkler olabilir.

b. Vekil muallimler:

Tahsil görmüş muallimler yetişir yetişmez vekil olarak çalışan muallimlerden vaz geçilmelidir. Vekâleten hizmet eden muallimlerin maaşlarından yapılacak olan tasarruf, halihazırda hiçbir mektebin tatbik etmesi doğru olmıyan bir hatadır. Birçok vekil muallimler vazifelerini hüsnüniyetle yapmaktadırlar, fakat bu, meslekî gaye ve hazırlıktaki noksanı telâfi etmiyor.

c. Muallimler ve hizmeti askeriye:

Muallimler askerî hizmete alındıkları için talim heyetinde sık sık açıklar vaki oluyor, ve bu münhallerin vekil muallimler tarafından işgal edilmeleri icap eyliyor. Bu meselenin tetkiki, muallim mektebi mezunlarının staj devrelerinde bu gibi açık mevkiilerde istihdam edilmelerini gözetecek olan bir plânın yapılmasını intaç eyliyebilir. Askerî hizmetin bir kısmını yaz tatilinde yapmak ta mümkündür. Bu

gibi bir tecrübe, millî meselelerde muallimlerin görüşlerini derinleştirdiği için haizi ehemmiyettir.

d. Başmuallimler :

Başmuallimin idarî vazifesi hakkında henüz bir tetkik yapılmamış ise de verilen mes'uliyetin vazihan tarif ve icra edildiği anlaşılmalıdır. Tedris usullerinde iyi evsafa temayüz eden bazı başmuallimler program ve metotların münakaşası, nümune derslerinin verilmesi gibi fırsatlarla diğer muallimler üzerinde iyi tesirler yapmaktadırlar. Bununla beraber başmuallimin zamanı daha faydeli bir tarzda kullanılabilir. İki yüz ile iki yüz elli arasında talebesi olan mekteplerde başmuallimler haftanın birkaç saatini başka bir muallimin yardımile idarî işlerde ve mütebakisini sınıf faaliyetinde geçirmek üzere daha istifadeli olan bir program takip edebilirler. Her mektep, muallimler ile talebenin müştereken çalıştığı bir müessese haline gelinceye kadar başmuallim mektebin mutat işlerinden uzaklaştırarak nezaret sahasına hasreylemek mümkün olabilir. Muallimlere nezaret şeklinde yardım etmek mes'uliyetini kavramış görünen başmuallimler yalnız birkaç kişiden ibarettir. Bu bir hakikattir. Çünkü teftişten epeyce farklı olan nezaret sahasında muallimler muayyen bir tahsile malik değillerdir. Muallim toplantılarının kurulan maksada hizmet etmelerini temin için başmuallim gruplarına rehberlik yapmak, istikamet göstermek lâzımdır. Bu sayede başmuallimler, mekteplerinde talebe faaliyetinin iyi bir seviyeye çıkması ve diğer muallimlerin inkişafı için atılacak adımları öğrenmiş olurlar. Hiç şüphesiz Gazi Enstitüsü mezunları bu gibi mevkileri daha geniş bir manada anlıyabilmek hazırlığına malik olacaklardır.

e. Nezaret :

Türk mektepleri tahsil, tecrübe, görüş ve teknik bakımlarından yüksek evsafı haiz birkaç müfettişe maliktir. Bunlardan maadasını teşkil eden müfettişler grubunun derecesi, mekteplerin ıslahı yolunda malûmat ve meharetlerini işleterek teşebbüsler deruhte eyliyenlerden, teftişin mutat cephelerini az bir meslekî hevesle takip edenlere kadar tehalüf eyler. Bazı hususların mucibi memnuniyet bir halde olmayışları iki sebepten ileri geliyor. Birkaç müfettiş mensup oldukları sahada hususî tahsil görmüşlerdir. Gazi Enstitüsü ve bazı muallim mektebi mezunlarının biraz esasları vardır. Diğer taraftan teftişin bütün manası bir değişme devrini yaşamaktadır. Bunun için bu meseleyi mufassalan tetkik etmek mühimdir. Zira terbiye evsafının ıslahı, başlıca

nezaret programına istinat eyler. Aynı bir raporda bu mevzula meşgul olunmuştur. Burada, yeni manada nezaretin mektepleri ıslah vasıtaları ile alâkadar olduğunu ve mektebin halihazır vaziyetine dair yazılacak raporlara az ehemmiyet verdiğini kaydetmek lâzımdır.

6. KÖY MEKTEPLERİ

Köy mektepleri hakkında verilecek herhangi kuvvetli bir karara esas teşkil etmek için buralarda daha etraflı tetkikler yapmak lâzımdır. Şimdi takip edilen bir muallimli üç sınıf mektebi iyi olup, bazı memleketlerde altı veyahut sekiz sınıfı bir muallime verilen mekteplerden daha amelîdir. Mademki üç sınıf mektebi mahallî alâkaları kullanmakta elâstikî ve esas itibarile iyi denilen bir programa maliktir, o halde yapılacak işin evsafı ve bunun köy hayatı ile kuracağı münasebet, muallimin zekâsına ve görgüsüne bağlı olacaktır.

İki veya üç muallimle idare olunan beş sınıflı mekteplerde program ve teşkilât bakımlarından iyidirler. Bu mekteplerin tedrise dair olan meseleleri mühim bir istisna ile şehir mekteplerinin aynidir. Yaş itibarile mektebe büyük kaydolan ve erkek talebesi nisbeten çok olan köy mekteplerinde çocukları iptidai meslekî tahsilde amelî ihtiyaçlara yaklaştırmak için yukarı seviyelere ayrılan bir programda biraz tadilat yapılmalıdır.

Her memleketin beşerî unsurları kısmen köy mıntakalarından alınmıştır. Bunun için köy çocuklarının kabiliyetlerini inkişaf ettiren bir yolun açılması mühimdir. Millî tekâmül programı böyle bir yol açmıştır. Fakat bütün köylerde mektep tesis etmek daha birçok sene için kabil olmayacaktır. Yüksek tahsil görmeği arzu eden talebeyi seçmek ve mahallerince dönenler ile şehir hayatına girenler arasında muvazeneyi temin etmek kolay bir mesele değildir. İlkmektebe kayıt edilen talebe miktarı çoğaldıkça memleketten uzağa doğru olan cereyan fazlalaşır ve neticede memleketin iktisadî muvazenesi şayanı ehemmiyet bir derecede sarsılabilir.

Köy mekteplerinin ve muallimlerin münakaşası o kadar umumî bir mevzu ki, belki bu hususa dair burada faideli bir şey söylenemez. Muallimlerin çoğu aldıkları terbiye ile mütenasip ve halihazır şeraitinden beklenen bir seviyede iş yapıyorlar. Umumî gidişi yolunda olan köylerde mektep te ona göre iyidir. Muallim mektepleri köy içtimaiyatına oyun ve eğlenceye, sıhate, amelî işe daha çok ehemmiyet verdiklerinden köy muallimleri mahallî liderlik gibi istenilen mevkiî almağa daha lâıyk olacaklardır. Köy muallimlerini yetiştirmek için

ayrı bir mektebe lüzum yoktur. Çünkü Türkiyede köy ve şehre has olan umumî meseleler, hususî meselelerden daha çoktur. Büyük şehirler azdır, sonra bu şehirlerin sayfiyeleri köylerdir. Bütün muallim mektepleri muallim yetiştiriyor, bu mezunların çoğu bir müddet köylerde yaşıyor. İşte bu saha nezaret programının en güç cephesini teşkil ettiği için müfettişlerin burada hususî tekniklere ihtiyaçları vardır. Bir tecrübe merkezi, köy faaliyetinde yardımcı dokunacak bazı kıymetli tavsiyelerde bulunabilir.

İhtimal, terbiye siyasetinde bazı değişiklikler yapılabilir. Meksika Hükûmeti birçok hususlarda Türkiyenin yaşadığı şeraite benzeyen ahvale maliktir. Bu memleket son birkaç sene zarfında basit vasıtalarla şayanı dikkat bir terakki göstermiş olup noktai nazarı esasında amelîdir. Meksika, sıhhat, ziraat, elişleri, ev idaresi, eğlence ve oyun cepheleriyle mutad olan ilk tahsilde ısrar etmektedir. Köy muallimleriyle çalışan gruplar bir ay müddetle gayretlerini bir köy merkezinde topluyor ve bu müddetin hitamında diğer köylere geçiyorlar. Tekâmül istikametinde günden güne nikbin bir tavır yaratan bu program vesait bakımından iktisadî ve neticelerin istihsalinde çabuk olan bir usuldür.

Türkiyenin köy yatırı mektepleri şüphesiz çoğalacak. Eğer bu mektepleri idare eden kimseler, bütün cephelerinde grupla yaşamının imkânlarını takdir ederlerse bu müesseseler, köy mntakaları için birçok iyilikler vadeyliyecektir. Bu müesseseler, serbest zamanı, değiştirilmiş, yeni mektep programı ile mezceyliyecek olan amelî ve içtimai faaliyetlere mahallî merkezler teşki etmelidirler. Esasen mekteplerin köy hayatına verdiği taze canlılık hissedilmektedir. Talebe ve muallimler köylülere cidden yardım etmeğe başlayınca bu tesir daha ziyadeleşecektir. Diğer taraftan bir müddet için ailelerinden ayrılan talebenin itiyat bakımlarından alacağı terbiye daha etraflı olacaktır.

Mektebi ikmal ettikten sonra, talebenin köyde iştirak eyliyeceği terbiyevî faaliyetten bahsedilmektedir. Kütüphaneler ve oyun mahallerine ihtiyaç vardır. Belki de bir gün gelecek ve ortamektepler, Danimarkada olduğu gibi köy mntakalarının canlılığını tazeliyeceklerdir.

Eğer resmî doktorun, ziraatçının ve ormancının gördükleri vazifeleri mektep müfettişleri ile muallimlerin yaklaştırmak imkânları olmasaydı kaza merkezleri hususî bir fırsata malik olmuş bulunurdu. Amerikan köy mektepleri ziraat vekâletini temsil eden kimselerden, sıhiye ve ev idaresi dairelerinden hemşire ve müşavir sıfatlarıyla gönderilen kadınlardan çok istifade etmişlerdir. Bütün bu hizmetlerin hepsini şimdiki halde Türkiyede bir arada toplamak mümkün değildir.

Fakat mevcut olan unsurlarla bir başlangıç yapılabilir. Esasen Halk-
evleriyle Hilâiahmer, kazalardaki mekteplere yardım yolunda hisse-
lerine düşen vazifeyi yapmaktadırlar.

Mektebin binası ve muallimlere tahsis olunan kısımlar mektebin
mahallede görceği işi köye aksettiren hususlarındandır. Alman köy-
lerinin bazılarında mektep, bir ucunda sınıf ve diğer ucunda muallim-
lere ayrılan odalarile büyük bir çiftlik evidir. Mektebin sebze, meyva
ve çiçek yetiştiren bir bahçesi vardır. Böyle bir mektepte okutan mu-
allim aynı zamanda bir çiftçidir. Eğer zevcesi iyi bir ev kadını veya
hastabakıcı olursa köyde yapacakları tesir ve kazanacakları bü-
yüktür. Mektebi kuran unsurların muhkem olmaları mektebin de-
vamlı bir müessese olmasını temin eyler.

Köy mekteplerine dair olan nakil vasıtalarından bahsedilmekte-
dir. Yolların iyi olduğu mahallerde bu mesele de hallolunabilir. Bu-
nunla beraber iyi şerait tahtında bile iktiham edilecek pek çok müş-
külât vardır. İyi yollardan maada kendilerine itimat edilecek şoförler,
arabacılar, geniş ferah nakil vasıtaları fena havalarda çocukların bek-
lemesine mahsus mahaller bulunmalı ve katedilen mesafeler kısa ol-
malıdır. Şimdiki halde köy çocuğunun hergün mektebine gidip gel-
mesi veyahut yatı mektebinde kalarak arada sırada ailesini ziyaret et-
mesi belki de daha müreccahtır.

Eğer muallimler tadil edecekleri programı mevkii fiile koymak
için hazırlanmış olsalardı, mevzuların yeniden tertibi ve muhite intı-
bakları arzu edildirdi. Halihazırda dirayetli muallim ve müfettişle-
rin mutat programı mahalli şeraite tevfikân tatbik eylemeleri muvafık
görülmektedir.

Bütün ilkmektepler için muteber olan esasları takip eylemek ve
herhangi bir vaziyete en muvafık bir tarzda intıbak edebilmek için
günlük ve haftalık ders cetvellerinde tadilât yapılması lâzımdır.

Bazı mntakalarda hüküm süren şiddetli havalardan korunmak ve
zirai faaliyetlerin başladığı mevsimde büyük çocukları mektepten ser-
best bırakmak için, köy mekteplerinin tatil zamanları muhtelif fasıla-
lara ayrılabilir. Büyük çocukların köyde çalışmaları mevzuubahs ol-
duğu veya mektebin çok kalabalık bulunduğu mahallerde yarım gün-
lük mektepler tavsiye edilebilir.

7. MEKTEPLE BERABER ÇALIŞAN VASITALAR

Himaye Etfal ile Hilâlihahmerin birçok mekteplerde çocuklara yiyecek, giyecek ve mektep levazmatı tedarik ettikleri görülüyor. Diğer taraftan birçok muallimler bu cemiyetlerde istekle çalışmaktadırlar. Talebeye gelince; bunların hayır işlerinde para vermek suretile yaptıkları yardım müstesna olmak üzere faal bir hisse aldıkları göze çarpıyor. Eğer talebe bazı ufak tefek eşyayı bilfiil hazırlarsa üzerlerine aldıkları hizmetler daha doğrudan doğruya ve daha şahsî olur. Anneler cemiyeti muhtaç çocuklara yardım etmeğe çalışıyor ve talebe de cemiyetlere para toplamak için verilen programların tertibine iştiarak ediyor.

Herhangi bir müşahit, “fakir çocuklara” diye yapılan neşriyat-tan, yine aynı çocukların haleti ruhiyelerinde istenilmeyen bir tesiri bırakacağı için şüpheleniyor. Meccanen yemek yiyen çocukların listesi öteye beriye konmakla vaziyetin hem kendilerini ve hem de başkalarını haberdar etmeğe pek lüzum görülüyor.

8. İLKMEKTEP MUALLİMLERİNİN HAZIRLIĞI

Muallim mektebi ilkmektebin temelidir. Muallimler muvafık bir tahsil görmeden milletin çocuklarını terbiye etmek gibi mühim bir işte elzem olan haleti ruhiyeyi inkişaf ettirecek meharef ve bilgiye malik olamazlar. Asrî terbiyenin esasları ve usulleri üzerinde muallimler iyice yetiştirilemezlerse, asrî binalar için yapılan masarif ve kurulan tesisattan lâyıkile istifade olunamaz.

Türkiyedeki muallim mekteplerinin halihazırdaki vaziyetleri ayrı bir raporun meşgalesini teşkil edecek mahiyettedir. Bu sahada yazılı bir program ve hakikî şeraitin tetkikına imkân bulunmaması, muallim yetiştirmek için alınan malûmatı temdit eylediğinden ancak umumî olarak birkaç fikir serdedilecektir. Müfit bir tarzda Türk muallim mekteplerinde tatbik olunabilecek ve bu kısa plâna dahil olmayan birçok tavsiyeler vardır.

a. Muallim yetiştirmenin idarî cephesi:

Halihazırda muallim mekteplerinin Maarif Vekâletinin Orta Tedrisat kısmı tarafından idare edilmesi o kadar muvafık görünmüyor. Çünkü ilkmektepler için muallim hazırlıyan müesseseler, Vekâletin İlk Tedrisat kısmını çok iyi idare ederler. Bunlar mekteplerin ihtiyaçlarını en yakından tanıyan müesseselerdir. Bununla beraber, muallim

yetiştirme ameliyesinin tabikat safhası ile ilkmektep unsurları arasında en iyi ahengi, intıbakı kurmağa muvaffak olacak vasıtalar bu müesseselerdir.

Yahut bu şekil idare yerine, Vekâlette ilkmektep muallimlerini yetiştirmekle mükellef olan muallim mektepleri dahil olduğu halde, muhtelif seviyelerdeki mekteplerde çalışacak muallimlerin yetiştirilmesine, müdür, müfettiş, ortamektep muallimleri için açılan hususî terbiye müesseselerine, üniversitede muallim ve ortamektebi muallimleri için verilen ruhiyat kurslarına nezaret edecek ve aynı zamanda san'at muallimleriyle diğer hususî muallimlerin yetiştirilmesinde müşavir sıfatile faal bulunacak ayrıca bir daire teşkil olunabilir.

b. Muallim mektebi miyarları:

Az bir zamanda, büyük miyasta ilkmektep muallimleri yetiştirmek devri geçmiş olduğundan yüksek evsafı haiz, daha etraflı hazırlanmış muallimler elde etmek için mevcut muallim mekteplerinin adedini ve her mektebe isabet eden talebe miktarını azaltmak lâzımdır.

İhtimal ki, muallim mektebine girebilmek için lise mezunu olmağı esas kabul eden gün henüz gelmemiştir. Fakat şüphesiz bu devir de gelecektir. Halihazırda muallim mektebi ile ortamektebin ayrılması, birincinin daha az kalabalık ve tamamilen mesleğe hâs kalabilmesi bakımlarından gayanı tavsiyedir.

Muallim mektebi şimdiki mevcudünden daha az ve iyi seçilmiş talebeye malik sınıflarile, asrî ilkmekteplerde inkişaf etmekte olan esaslara ahenkle intıbak edecek bir program takip eyliyebilmelidir. Her ders malûmat ve mehareti temin eden bir ders olduğu kadar, talebenin ilerde kullanacağı usullerin filen tathikını da gösteren bir ders haline getirilebilir. Müşahede ve tathikat şimdikinden daha tabii olan bir gerait altında tevsi olumur ve nezaret edilirse, tathikata göre talebe, cidden tedris vasıtalarını hazırlamak ve çocukları idare etmek gibi hususlarda tecrübe kazanırlar.

Muallim mektepleri heyeti talimiyesinin azalması genç muallimleri yetiştirmede tahsil ve tecrübe itibarile istenilen evsafı haiz olan profesörlerin intıhap edilmelerine imkân verecektir. Derin meslekî alâkalara malik, aynı zamanda muallim mektebi ile tathikat sahasına ait muayyen meselelerin tetkiklerine iştirak edecek olan şahsiyetler bu gruba dahil olmalıdır. Muallim mekteplerinin talim heyetine ilâve edilecek müfettişler, ilkmekteplerle yapılacak rabtaları teshil eyliyeceklerdir. Diğer şekil, yani muayyen zamanlarda yalnız ders vermek için hariçten gelen muallimlerin tayini devam etmemelidir. Çün-

kü böyle bir sistem, muallim mektebinde mevcut birliğin ihlâline, muallimlerin muayyen zamanlarda güçlkle bir araya gelmelerine ve talebe faaliyetinden uzaklaşmalarına sebebiyet verir.

c. Tatbikat muallimliği:

Hiçbir muallim mektebi veya terbiye müessesesi, şehir mekteplerinde tatbikat ve müşahede imkânları, ameli bir mektep olmadıkça tam müesseseler meyanına giremez. Muallim mektebine merbut olan ilkmektebin model bir mektep olması lâzım değildir. Fakat bu mektep, serbestçe tecrübeler yapmak salâhiyetini haiz seçilmiş muallimlere malik olmalıdır. Öyle ki mektep talebe, muallim ve profesörler için bir lâboratuar vazifesini görebimelidir. Çocuk hayatını tetkik, tabii behavior ile sınıftaki behaviorun müşahedesini icap ettirdiği için, tatbikat mektebinde yuvanın veya ana sınıfının bulundurulması elzemdir.

Tatbikat muallimliği devri en az bir ay olmalıdır ki talebe bu müddet zarfında ilkmektep hayatına tamamilen nüfuz edebilsin. Talebenin hazırlık mahiyetinde temin edilen sıkı şerait tahtında birer saatlik ders yapmaları kıymetsiz, hattâ muallimin faaliyeti hakkında yanlış bir fikir edineceği için muzırdır. Tatbikat müddetinin en az bir haftası köyde geçmelidir. Bütün tatbikat, tahsil kursunun son sümestriinden evvel ikmal edilmiş olmalıdır ki namzetler yaşadıkları tecrübelerin münakaşasını yapmakla müstefit olsunlar.

d. Terbiyede Âli tahsil:

Terbiye enstitüsü, üniversite, ecnebi memleketlerinde talebeye tahsis olunan maaş veya scholarship bütün bunlar âli tahsil görmek için mevcut olan iyi vasıtalarlardır. Sahalarında muvaffakiyet ibraz eyliyen muallimler, müdürler, müfettişler, muallim mektebi muallimleri ve müdürleri bu nevi fırsatlardan istifade etmelidirler. Bu cihetle, vazife başında olan muallimlerin bazılarına bir iki sene müddetle mezuniyet verilmelidir. Âli tahsil görece kimseler muayyen sahalarda tetebbu, müşahede ve diğer müesseselerin müdür, muallim ve müfettişleriyle birlikte çalışmak fırsatlarına malik olmalıdırlar. Bu suretle yüksek tahsil gören bir gruptan liderler yetişecek ve bu liderlerin terbiye esaslarına ve bu esasların, meharetlarin tatbikına dair olan bilgileri mekteplerin faaliyetlerini yüksek bir seviyeye çıkaracaktır. Yine bu grubun felsefe, ruhiyat, içtimaiyat ve sıhhati umumiyede yetişmiş mütehasıslarla müştereken çalışması, terbiyenin temelini kuran sahalarda araştırmaların yapılmasına yol açacaktır.

9. TERBİYEVİ SERGİLER

Muallimler için yapılan seyyar mektep sergisi, kütüphane iyi tertip edilmiş olup *faideli semereler meydana getirmiştir. Memleketin muhtelif kısımlarına her sene gönderilecek olan müşabih sergilerin tanziminde ilk senenin tecrübesinden istifade edilmelidir. Daha sonra yazılacak bir raporda gösterileceği gibi böyle sergilerin lâboratuvar merkezleri ve teftiş ile bilhassa rabitaları vardır.*

Merkez mektep müzesi *faideli bir mevkide olup fırsat buldukça değerli işler görmektedir. Müzenin idarî imkânları; muallimleri neşriyat ve sergi kursu gibi vasıtalarla inkişaf ettirmek için daha etraflıca kullanılmalıdır. Gazi Enstitüsü ile mevcut olan rabita bu faaliyetin genişlemesi için daha nuntazam unsurları temin etmektedir. Daimî sergiler, milli günlerde tertip olunan muayyen sergiler muallimler için kıymetli olan ve halkın alâkasını uyandıran material'e maliktirler. Mekteplerde tatbik olunan iş metotları, faaliyet dereceleri ilerledikçe mektep sergilerinin evsafı ıslah edilecektir.*

DÖRDÜNCÜ KISIM

TÜRKİYEDE İLK TAHSİL EVSAFININ ISLAHI İÇİN TAVSİYELER

İkinci on senelik devre esnasında ilmekteplerin inkişafı için yapılacak bir plân milli lâboratuar merkezlerinin faaliyetlerinden ve verdikleri neticelerin Maarif Vekâleti tarafından kıymetlendirilmesinden doğması lâzımdır.

Bu merkezler şunları ihtiva eden bir program takip etmelidir:

1. Kabul edilmiş prensiplere göre muhtelif tipte mekteplerden mürekkep bir zümrenin kuvvetli inkişafı.
2. Kabul edilmiş usullerin, bütün cephelerinde ana dilin, içtimaî tetkiklerin, fen, riyaziye, musiki, san'at ve elişlerinin ve sıhhat bilgisinin tedrisine tatbiki.
3. Müfettişler, başmuallimler ve muallimler için kurslar.
4. Müfettişler, başmuallimler ve muallimler için neşriyat.
5. Köy mekteplerinin ve cemaatlerinin tetkiki.
6. Muallim mekteplerinin ilmekteplerle tamamileşmesi.

Bu programda yeni veya tecribî bir şey olmadığını herveçhipesin söylemek münasip olsa gerektir. Bu, başka yerlerde mektep müdürlerinin, müfettişlerin, başmuallimlerin ve muallimlerin kendi müşterek meselelerinin daha iyi halli için müşterek cehtlerini toplamak için sık sık kullanılan bir usulün diğer bir nümunesinden başka bir şey değildir. Bunların muallim mektebi muallimlerinin ve üniversite profesörlerinin yardımlarını istemeleri âdet olmuştur.

Bu plânda yegâne olan şey bunun Türkiye'ye de ithalidir. Böyle bir usule inanmanın sebeplerine burada lüzum vardır, arzu edilen neticeleri istihsal edeceği ise mükerreren ifade edilmiştir. Bunun için "Vatandaşlık Terbiyesi" raporundan bir hulâsa bu müddenanın bir cephesini takviye etmek için buraya alınmıştır.

TÜRKİYEDE MİLLÎ TERBİYE LÂBORATUARLARI HAKKINDA TAVSİYELER

Türkiyede vatandaşlık terbiyesi, sağlam esasa istinat etmesi ve memleketin esas ihtiyaçlarını tatmin etmesi için, hariçten ithal olunan bir mahsulü olamaz. Şimdiye kadar, süratli bir garplılaşıma programı hazı ecnebi fikirlerinin ve tathikatının memlekete girmesini zarurî kılmakla fevkalâde bir vaziyet hâsıl oldu. Bu vaziyet, başka yerlerde şüphesiz yaptıkları şeyler muvaffakiyetli olan meşhur bir adamın ismine izafe edilen şu veya bu metoda çok kıymet veren terbiyecilerin kafasında birçok karışıklıklara sebep olmuştur. Bundan başka, muhtelif yerlerde tahsil eden veya muhtelif dillerde kitaplar okuyan kimseler arasında, nasılsa öğrenmiş oldukları terbiye felsefelerinin ve ruhiyatlarının müteakıl meziyetleri hakkında birçok iddialar ortaya çıkarmıştır. Bunların bazıları ilhamkârdırlar, fakat çoğu Türkiyedeki şeraitin tetkikine ve mahallî prensiplere göre millî terbiyenin inkişafına cidden mâni olacak şekildedir.

Artık milletin mekteplerinin kendi meselelerini daha fazla müstakil olarak karşılamak zamanı gelmiştir. Üniversite ve muallim mekteplerindeki profesörler ve muallimler mahallî mektepleri kendilerine araştırma sahaları yapmalıdırlar. Bu mekteplerde, günlük tathikatta, muhtelif terbiyevî prensipler için misaller bulabilirler. Türk çocukları üzerinde tecripler yapmakta ve elde edilen neticeleri bildirmekte muallimlere yardım etmelidirler. Memleketin siyasetini, liderlerin ifade ettiği şekilde, daha fazla bilmeğe ve bunun mektep hayatı bakımından manalarını tetkik etmeğe muhtaçtırlar. Tercüme yerine muallim ve talebelerin okuyabileceği şeyleri olması için Türk terbiyesinin dikkate değer işlerini sahih bir şekilde yazmağa mecburdurlar. Araştırmacılar burada zengin malzeme bulacaklardır. Üzerlerinde ecnebi çeşnisi olduğu için okadar yüksek kıymet verilen hariçten ithal edilmiş birçok terbiyevî şiarlar ve tecripler, buradaki müşâbih cereyanlardan daha az manalı ve daha dardır. Terbiye reformunda yegâne amelî ve ilmî usul mahallî vaziyetleri tetkik etmek ve millî felsefenin ışığı altında çalışmaktır.

Adedi gittikçe çoğalan birçok kasaba ve köy mekteplerinde, bir kimsenin her tarafta prensip itibarile tam ve teknik itibarile mükemmel bulabileceği derecede bazı geyle yapılmıştır. Maalesef halihazırda bu münferit merkezler bütün memlekette tanınmış değildir. Bunların yaptıkları iyi bildirilmemiş olduğu için ve mesai arkadaşlarının işleri hakkında malûmattan mahrum oldukları için, bu muallimler profesyonel muhit tarafından tanınmanın ve teşriki mesainin vereceği cesaretleri almıyorlar. Bunun gibi Türk mektepleri, kendi terbiyevî ailelerindeki faydaları alamıyorlar, ışık membar hakikatte kendi ellerinde iken terbiyeciler hâlâ ışığı haricte arıyorlar.

Türkiyede, Viyana, Hamburg, Cleveland, Bruxelles, Moskova veya Meksika şehrindekilerle mukayese edilebilecek terbiye merkezlerini inkişaf ettirmek için kolayca bir plân yapılabilir. Hakikaten, mahallî fırsatlar bu şehirlerin bir çoğundaki fırsatlardan daha müsaittir. Çocukların ve talebelerin taze ve kuvvetli vasıfları, an'ane manialarından serbesti ve cümhuriyetin içtimaî prensipleri bilhassa modern terbiyeye müsait olduğu için neticeler daha iyi ve daha sabit olacaktır. Fazla olarak, memleketin iktisadî ve kültürel vaziyeti, coğrafi ve tarihî zenginliği ile, modren mektebin ihtiyaçlarını pek güzel tatmin edecek birçok tedris malzemesi vermektedir. Sinaî veya tarihî bir devrenin tetkiki, Dewey'in tavsiye ettiği gibi, birçok mekteplerde sunî olarak inkişaf ettirilmelidir. Fakat burada bu yağıyan bir realitedir, ve garpteki terakkiperver muallimler böyle kolaylıkara gıpta etmektedirlere.

Bu membaları daha iyi kullanmağa sevkedecek olan plânın merkezi altı merkezde millî terbiye lâboratuarlarının inkişafıdır. Bunun için lüzumlu iki şey vardır. Birincisi, buradaki meselelerin tam bir görüşü için esas olan şu evsafı haiz bir müşavir direktör lâzımdır.

Umumî terbiyenin her sahasında; mektepten evvel, ilk ve ortamektep, meslek mektebi, muallim terbiyesi ve müşavere, üniversite ve içtimaî salâh sahalarmda bilgi ve tecrübe.

Tecribî terbiye idaresinde ve terbiyevî raporlar neşrinde bilgi ve amelî tecrübe.

Yabancı memleketlerdeki millî mektep reformları hakkında, tetkik, müşahede ve iştirak üzerine müstenit bilgi, yerli lisanı iyice kullanma.

İkincisi, böyle bir teşebbüs için, umumî plân vekâlet tarafından kabul olunduktan ve tayin olunan bir müddet zarfında da daimî bir yardım tekeffül edildikten sonra, tecripler yapmak için geniş ölçüde bir serbesti vermek elzemdir. Plân bir defa iyi yapıldıktan ve

ıcrası asıl ve tecrübeli ellere verildikten sonra, çocuklara ve muallimlere zararlı veya hükümet için masraflı bir şey diye tecripten korkmağa hiçbir sebep yoktur. Bu usuller evvelce birçok memleketlerde yapılmıştır ve iyi neticeler vermiştir. Nadiren yapılan tecripler umumiyetle pahalı, neticesizdir ve ufak tefek zararlar verebilir ki bu da terakkiye mâni olur, çünkü kimse bunları yeniden tecrübe etmek istemez. Muallimlerin ve müfettişlerin halihazır tavırları böyle bir teşebbüse cesaretle iştirake kâfi bir teminattır.

Bir sene teakupla altı vilâyet, haiz oldukları hususî kolaylıklara ve memleketin nüfusuna nazaran haiz oldukları coğrafi vaziyete göre, lâboratuar merkezleri olmak üzere seçilmelidirler. Altı senelik devre için, garpte, şimali garbîde, merkezde, şimali şarkîde, şarkta ve cenupta olmak üzere bir vilâyet olmalıdır. Bilâhare plân kesif mesai ihtiyacına göre vilâyetlere teşmil edilebilir.

Birinci senede iyi seviyeli ve fevkalâde bir içtimaî harsî teşkilâtı haiz mektepten evvel, ilk, orta, meslek ve muallim mektepleri olan bir garp vilâyeti tevhit edilmeli ve sistematik bir inkişaf verilmelidir. Eğer tamamlanmış bir plân ve ilmi usullerle çalışılırsa, iyi mektepler yaratmak için hususî teshilâta, seçilmiş bir idare heyetine ve fazla masrafa lüzum olmadığını ispat etmek üzere, herzamanki muallimler ve herzamanki bütçe ile, kabiliyetli müfettişlerden mürekkep bir zümre umumî mekteplerdeki bu mesaiyi yürütmelidirler. Bu ilk sene zarfında, bütün tedaris heyetinin, tetkik zümrelerine, işlerin tanzimine, tecriplere ve kıymetlendirmek için raporlara iştirak etmesi lâzımdır. Araştırmalarına yardım için, umumî bir pedagojik kütüphane, bir konferanslar serisi, bir demonstasyonlar serisi ve iyi raporların muntazam neşri temin edilmelidir. Bu kesif çalışma devresi için, muallimlerin zamanını haddinden fazla yükletmemek için mektepler pazartesi günü öğleden sonra tatil edilmelidir. Yarım gün - öğleden sonra mekteplerindeki muallimlerin çalışmak için sabah saatleri olmalıdır. Muallimlerin hususî faaliyetlere kâfi derecede hazırlanmayışından dolayı pazartesi günü öğleden sonra halihazırda daima faydalı bir şekilde kullanılmamaktadır. Müteakıp sene, muallimler bir sene çalıştıkları için çocukların faaliyetleri zenginleştirileceğinden, pazartesi öğleden sonraları iade edilebilir. Muallim ve meslek mekteplerile, kütüphanelerle, müzelerle, halkevleri ve hayır cemiyetleriyle ameli ve daimî iştiraki temin etmek için tetkik sahası dahilindeki bütün terbiye ve salâh cemiyetleriyle hayatî bir irtibat tesis edilmelidir. Senenin muayyen bir zamanında vilâyetin her kazasında ve bazı büyük köylerde kısa dersler verilmelidir.

İnkışaf programını işlemekte hususî bir kabiliyet göstermiş olan en iyi yetişmiş müfettişlerin birkaçı ikinci sene, diğer vilâyet merkezine gitmeli, kalanlar ise, kazanılan hızın terbiye programını daima ileriye doğru götürmesi için birinci vilâyette sistematik bir şekilde çalışmaya devam etmelidirler. Terbiye lâboratuarlarının biri arzu edilen seviyeyi buldu mu orsar pek tabîi olarak civar vilâyetlerden müşahede, münakaşa ve tatbikat için müfettişlerin, başmuallimlerin ve muallimlerin geleceği bir merkez olacaktır.

Artık birçok muallimleri devletin birçok masraflar yaparak yabancı memleketlere göndermeğe, yabancı bir dil öğrenmek için zaman kaybetmeğe, yabancı şeraite intibak meselelerine ve orada gönderilen şeyleri burada adapte etmek derterine lüzum kalmıyacaktır. Şüphesiz, bir miktar memurların, profesörlerin, müfettişlerin, başmuallimlerin ve muallimlerin haricte tahsil etmeleri veya kısa müddetler zarfında yabancı terakkiperver mektepleri müşahede etmeleri her zaman şayanı tavsiyedir, fakat ancak burada muvaffakiyetli mesaiden sonra.

Meslekî ahlâk ve itimadinefs çok mühimdir. Türk muallimleri bir defa kendi mekteplerinin muvaffakiyetleriyle haklı bir gurur duyarlar ve haricte bu muvaffakiyetleri tanımırsa millî hizmete karşı cesaretleri, gayretleri ve aşkları artacaktır. Binnetice, medenî terbiyeyi de ihtiva eden, terbiye meseleleri çok daha kolay ve yolunda hallolunacaktır.

İkinci on senelik devre her millî mektep reformunda kritik bir devredir, ve Türk ilkmekteplerinin, mesaisini terbiyesinin ilmî prensiplerile ve cümhuriyetin hedefleriyle sıkı bir ahenk haline getirmek için muayyen adımlar atılmadıkça, arzu edilen vatandaşlık evsafını inkışaf ettirmekte kendilerinden beklenen yardımın boş çıkması tehlikesi vardır.

Teklif edilen programda serdolan cihetler, müteakıp sahifelerde tek bir merkeze nazaran izah edilmişlerdir. Yani, okuyucumuz; muayyen bir vilâyetin, başlıca şehir, kaza ve bunları ihata eyliyen köylerle millî terbiye lâboratuarı olarak tekâmül ettirildiğini tasavvur edecektir. Bu raporda izah olunan plân, faaliyetin yalnız birinci senelerine ait ise de, ondan sonra gelecek senelerde, burada zikredilen esasların birçoğu takip olunur.

1. BİRKAÇ MEKTEPTEN MÜTEŞEKKİL OLAN BİR GRUPUN KUVVETLE İNKİŞAF ETTİRİLMESİ

Bu tavsiyelerin nüvesi, vilâyet merkezinde ve bir sene zarfında ilkmektepler evsafını inkîşaf ettirmek gibi esaslı olan meselededir. Şehirden uzak kalan mıntakaların hernekadar, az bir zaman zarfında, terakki yolunda merkezin eriştiği dereceye çıkmaları ümit edilmekle beraber plânda bu mahallerin mekteplerine şamil olan bazı fikirler beyan edilmiştir.

Tekâmül programı şu adımları ihtiva etmelidir:

- a. Mahallî mekteplerde kuvvetli ve zayıf olan tarafların tahlili.
- b. Muayyen iş sahalarının güçlük ve haiz oldukları ehemmiyete göre bir silsile dahilinde intihap edilmeleri.
- c. Tatbik olunacak metotlar ve esaslar hakkında malûmat edinmek için sahanın tetkik edilmesi.
- d. Tedris vesaitinin hazırlanması ve amelî usullerin öğretilmesi.
- e. Faaliyetin mekteplerde başlaması.
- f. Terakki sahasında yapılacak müşahedeler ve müşkülâtın izale edilmesi.
- g. Terakkiye dair verilen rapor ve neticelerin kıymetlendirilmeleri.
- h. Tecrübe ve esasların daha mufassal olarak tetkik edilmeleri bakımından mezkûr plânın tadil edilmesi.

İnkîşaf ve tekâmül sahasında alınacak adımlar iki gruba ayrılmışlardır. İlk grupta dört ihzarî adım vardır. İkinci grupta dört amelî ve icrafî adım vardır.

İhzarî adımlar muayyen bir müfettiş grubu ile yakından çalışan müşavirin nezareti altında atılmalıdır. Müfettişler meclisi bu dört ihzarî adımı tetkik eyledikten sonra, konferans serileri, küçük toplantılar ve münakaşaların cereyan eylemeleri için ilkmektep muallimleri biraraya getirilecektir. Bu suretle umumî plânın çizdiği esaslar hakkında muallimler tenvir edilmiş olacaktlardır. Muallimler, yapılan teşebbüse dair kendi fikirlerini beyan ettikten sonra, ders mevzuu ve usulü tedris hakkında sistematik talimat alacaklar ve ders vasıtalarını hazırlıyacaktlardır.

Meselâ, ilkönce okuma metodu ıslah edilmek isteniliyorsa muallimlerin kursu şu tarzda taksim olunabilir:

Birinci sınıf muallimleri şiirler ile kısa hikâyelerin okunması üzerinde tetkikat yaparak bunlara dair levhalar ve kelime kartları yazabilirler.

İkinci sınıf muallimleri, kıraat dersini çocukların kendi tecrübelerinden hazırlamış oldukları tahrirler üzerine tesis etmek usulünü öğrenebilirler.

Üçüncü sınıf muallimlerine gelince, bunlar da vakitlerini, sü-kûtî kıraati teşvik eden ve neticeleri ölçen vasıtaların tetkikına hasreylirebilirler.

Dördüncü sınıf muallimleri edebiyattan zevk almak maksadile serbest zamanlarda okumak meselesine dair tetkikler yaparlar.

Beşinci sınıf muallimleri talehenin coğrafya, tarih ve fen sahalarındaki müracaat vasıtalarından izahat toplarken ne gibi usulleri takip etmeleri lâzımgeldiğini araştırabilirler.

Bütün seviyelere şamil olan okuma esasları arasında sıkı bir rabıta bulunduğundan muallimlerin hepsi milletin istifadesi namına bu mesele üzerinde el birliğiile çalışmalıdırlar. Elzem olan ders vasıtalarının bilfiil ihzar edilmeleri, ve muayyen tedris sahaları münasebetile muallimler yine sınıf gruplarına ayrılabilirler. Bu hususta da her grup, meselelerini iyice tetkik etmiş olan bir müfettişin idaresi altında bulunmalı ve bütün grupların terakkilerini müşavir takip eylemelidir.

İhzarî devir kâfi denilecek bir derecede ilerleyince mekteplerde faaliyete geçilmeli ve diğer taraftan tetkika devam edilmelidir. Her muallim ve müfettiş filen tatbik edilmekte olan usulleri dikkat eylerek kaydetmelidir. Bütün gruplar, işlerini münakaşa ve maruz kaldıkları müşkülâta galebe çarelerini bulmak için birarada toplanmalıdırlar. Evvelce tesbit edilen müddetlerin hitamında elde edilen neticelerin kıymetleri takdir ve plân tadil olunacaktır. Okumağı öğretirken takip edilen amelî usulleri ve bu ameliyeye temel kuran esasları gösteren ve diğer mekteplere faideli olan neşriyat bir bültende neşredilebilir.

Plân yalnız, mahdut birkaç mektepte bir sene zarfında yapılacak olan işi gösterdiğinden okuma ameliyesi lâykile yoluna girdikten sonra başka bir mesele ele alınmalıdır. Filhakika başlıca esaslar birbirinin aynı ve bir ameliye bizzarure diğer bir faaliyeti tevlit ve takviye eylediğinden muhtelif neviden iki veya üç faaliyeti aynı zamanda deruhde eylemek mümkündür.

Her muallim ve her müfettiş müteakıp senede tatbik edilecek program hakkında tam bir fikre malik olmalıdır. Büyük ve küçük

grupların mutazaman haftada bir kere yapacakları toplantılar malûmatın yayılmasına ve tecrübelerin, fikirlerin teati edilmesine yardım eyliyecektir.

Müfettişlerle çalışan grupların teksir eyledikleri talimat her yere gönderilmelidir. Muhtelif mevzular üzerinde kitap ve resimli vasıtalar temin edilmeli, sergi ve nümune dersleri tertip olunmalıdır. Müfettişler heyeti mekteplere daha sık sık ziyaretler yapmak suretile muayyen yardımlarda bulunabilirler. Neticeler elde edilince bültenler vasıtasile neşriyat yapılmalıdır.

Ders senesi zarfında müfettişlerle şehir mekteplerinde çalışan muktedir muallimler her kazayı ve büyük köyleri ziyaret etmek suretile kendi faaliyetleri hakkında mahallî muallimlere izahat vermeli-dirler. Ziyaretçiler gittikleri mahallerde tetkik yapmak, nümune dersleri verebilmek için birkaç gün kalmalıdır. Mahallî müfettiş ve mektep heyetine gelince; bunlar prensipler ile usulleri ve binnetice bu sahada merkezin atacağı adımları diğer muallimlere izah eyliye-bilmek için vilâyet merkezinin ilk içtimalarına iştirak etmiş ve muayyen fasulalarla şehir mekteplerini ziyaret eylemiş olmalıdırlar.

Herhangi bir merkezin inkişafı yolunda bilhassa faideli görülen ve iyi neticeler veren plân ertesine sene yeni bir merkezde takip olunabilir. Bunun gibi, programın ileriye gitmesinde bilhassa muvafakıyet gösteren muallimler ile müfettişler muvakkaten yeni merkeze nakledilebilirler. Maamafih kuvvetli olan bir grupu birinci merkezde bırakarak, gayretlerin boşa gitmesi için gelecek senelere ait olan faaliyet hatlarını bu grupta tayin etmemek mühim bir adımdır.

2. MEMLEKETİN TERBİyecİLERİ TARAFINDAN MUVAfİK GÖRÜLEN TERBİyEVİ METOTLARIN TATBİKİ

İlkmektep programına konulan dersler mantikî olarak muayyen altı gruba ithal edilirler. Bu grupların bazılarında (edebiyat) gibi münderecat ve bazılarında da (elyazısı) gibi meharete mevzularının hâkim oldukları aşikârdır. Bununla beraber, mevzuların çoğu malûmat, meharete ve görüş kuvvetlerinin iktisabını icap ettirdiklerinden gruplar birbirine karışmış ve girişmişlerdir.

Büyük mevzu gruplarının tetkikını umumî prensipler tayin eder ve bu esaslardan tedris sahasında muallimlere rehberlik edecek muayyen metotlara münce olur. Burada, bu hususun mekteplerde tatbikına dair mufassalan izahat verilmeyecektir. Yalnız, ders mev-

zuları bu tarzda tertip edildikleri takdirde lâboratuvar merkezinin bir sene zarfında altı grupe tetkik ve her sahada takip olunan usulleri ıslah eylemesi mümkün olacağını beyan etmek lâzımdır. Bunlar meyanında birbirile rabtası, münasebeti olan talebe faaliyetleri de teşvik edilebilir.

a. Konuşmak, münakaşa, dram ve konferans gibi şifahî; elyazısı, nesir, şiir, gramer, imlâ gibi tahrirî lisanın muhtelif safhaları; beşerî tecrübenin san'atkârane bir ifade ile beyan edilmesi için kullanılan ve bedî zevk membar olan edebiyat sahası türkçe grupuna dahildirler.

b. *İçtimaî tetkikler.* İlk sınıflardaki hayat bilgisi ve büyük sınıflarda okutulan tarih, coğrafya ve yurt bilgileri içtimaî tetkikler sahasındadır. İçtimaî tetkikler, beşerî gruplar ile hünyevî ve içtimaî muhitler arasındaki müteakıl tesirleri araştırır. Bu grup yazı ve okuma gibi münderecat mevzularından çok istifade eder ve aynı zamanda bazı içtimaî görüşlerin tenmiye edilmelerini gözetir.

c. *Fen bilgisi.* İlk sınıflarda hayat bilgisinden tefrik edilmeyen iptidaî tabiat tetkiklerini ve yüksek sınıflarda okutulan fizik kimya derslerini teşkil eder. İçtimaî tetkiklerle münasebettar iktisadî hususiyetlere malik olan teknikî ve sınaî faaliyetlerde fen bilgisine dahildir.

d. *Riyaziye.* Başlıca, hayatın amelî ihtiyaçlarına hizmet eden içtimaî tetkikleri ve fenni doğru olarak anlamak için kullanılan bir meharret mevzuudur.

e. *Güzel san'atler'*den musiki, resim, elişi ile bunların dram sahasında birleşen kuvvetleri kastolunur. Güzel san'atler ekseriya diğer mevzulardan ilham alır ve tatbikat safhalarını aynı cephelerde kurar. Bundan başka resim, elişi, musiki ifade ve kıymetlerin müstakillen yaşadığı sahalara maliktirler.

f. *Sıhhat,* fiziyoloji ile hıfzıssıhhanın doğrudan doğruya öğretilmesini ve cimnastik, oyun ve sporları teşkil eder.

Asrî mektep, terbiyeyi programdaki mevzuların yalnız öğretilmesinden ibaret zannetmeyip, derslerle az çok yakından rabtası olan faaliyetlerin tekâmülüne de ehemmiyet verir. Bunun için, duvar gazetesinin neşri, tenezzühlerin tertibi, toplantıların ve bir müzenin idaresi, talebe heyetlerinin teşkili, kütüphanenin tanzimi gibi hususatta takip edilecek metotları tetkik eylemek esastandır. Bu teşebbüsler grubunun mektep hayatında işgal eylediği mevki mühim olduğundan arzu edilen kıymetlerin temin edilmesi için her faaliyetin büyük bir

itina ile tertip ve tatbik olunması lâzımgelir. Neticelerin kıymetini ölçmek için evvelden hazırlanmış birkaç objektive miyar bulunmadığından talebe faaliyetinde kullanılacak metotlar muallimlere güç ve yeni olan diğer bir terbiye meselesini ortaya koymaktadır.

3. MÜFETTİŞLER, BAŞMUALLİM VE MUALLİMLER İÇİN AÇILACAK KURSLAR

Herhangi bir terbiyevî tekâmül sahasında atılacak adımların esasını nazarı ve amelî mahiyette olan kurslar teşkil etmelidir. Bu gibi kurslar mekteplerde takip olunacak usullere, veyahut yeniliğe hem bir başlangıç yaparlar ve hem de bu usullerin devamlı tatbiklerini temin eyerler. Kursların muhteviyatı itina ile hazırlanarak izahat vermek, açılan münakaşalara nezaret eylemek ve mevzuların amelî cep-helerini göstermek gibi hususatta muktedir liderler bulunmalıdır.

Teşkil edilecek kurslar muhtelif tiplerde olabilir:

- a. Muhtelif mütehassıslar tarafından verilecek olan yaz kursları.
- b. Mektep müdürü veya başmuallimi ile mektepte yapılacak içtimalar.
- c. Müfettişlerle yapılacak mıntaka içtimaları.
- d. Mütehassıslarla yapılacak gehir mektebi içtimaları.
- e. Enstitü ve üniversitede profesörler tarafından verilecek kurslar.
- f. Muallim mektebinin muallimlere açacağı tevsîi extension kurslar.
- g. Muallimlerin idare eyledikleri grup toplantıları.

Bütün kurs ve toplantılar, (yaz kursu müstesna olmak üzere) pazartesi ve perşembe günleri öğleden sonra verilmelidir. Bu nevi faaliyet, muallimin haftada iki veyahut dört saatini işgal etmelidir.

a. Mütehassısların vereceği yaz kursları:

Her yaz, merkezlerden biri bilhassa müfettişlere mahsus fakat aynı zamanda civardaki sınıf muallimleriyle müdürlerin de devam edebilecekleri bir kurs tertip etmelidir. Konferanslar, herhangi bir sahadada ihtisası olan müfettişlerle üniversite, enstitü ve muallim mektebi profesörleri tarafından verilmelidir. Arasına aynı maksatla hariçten mütehassıslar da davet edilebilir.

Yaz kursu; büyük kütlelere tahsis olunan muhtelif konferans grupları, küçük grup münakaşaları, konserler, oyunlar, nümune dersleri, meşherlere, mekteplere, fabrika, müze vesair şayanı dikkat mahallere yapılacak olan ziyaretlerle bir kongre şeklini almalıdır.

Diğer kurslar mahallî olduklarından, yalnız yaz kursu herhangi büyük bir masrafı mucip olacaktır. Yaz kursuna ait olan masraf; kursa iktisadî imkânlar dahilinde devam olunmasını salâhiyetle tayin eyliyen ve yine müdavimlerden istifade eden mmtaka ile Maarif Vekâleti arasında taksim olunmalıdır.

b. Mekteplerdeki toplantılar:

Mekteplerin birçoğu muallim toplantılarına ehemmiyet vermektedir. Bu hususta ilâveten verilecek tavsiyeler; bu toplantıların merkezdeki senelik tekâmül plânı ile rabıtası olan mevzulara dair münakaşaları ihtiva eden bir programı takip eylemesidir. Diğer taraftan, tek muallimli olan mektepler sair mahallerde yapılan münakaşaların raporlarıyla tenvir edilmelidirler.

c. Mmtaka içtimaları:

Buralarda da umumî meselelerin münakaşa edilmeleri için birçok müfettişler, muallimlerini biraraya getirmektedir. Bu gruplar dahi programlarını, lâboratuvar merkezlerinde bilhassa şayanı ehemmiyet olan mevzulara göre tanzim eylemelidirler.

d. Şehir mektebi içtimaları:

Şehrin ilkmektep içtimaları ya sınıf grupları veyahut ta bütün bir grup halinde toplanarak her sene merkezin tekâmül programına esas olan mevzular hakkında bir mütehassıs tarafından verilecek derslere iştirak edebilirler.

e. Üniversite ve enstitü kursları:

İstanbul Üniversitesi ile Gazi Enstitüsü; bilhassa ilkmekteplerin ıslahı yolunda mühim ve müfit olan kursları vermek suretile, muallimlere ve müfettişlere kendi vasıtalarını açmalıdırlar. Bu gibi kurslar; tedris gruplarına elverişli olan merkezî salonlarda pazartesi ve perşembe günleri geç bir saatte verilebilir. Kurslara kaydolunanların büyük bir miyasta olması arzu edilmemekle beraber müdürler ile müfettişlerin muayyen yolunu derslere ve muallimlerin her sene, listeye konulan kurslardan bir veya birkaçına iştirak etmeleri memul

edilmelidir. Yine bu münasebetle muallimler kütüphanesinde muhtelif mevzulara dair yazılan kitaplar bulundurulmalıdır.

Kısmen bugünkü ihtiyaçlara teakbül edeceklerinden ve kısmen de bunların çoğunu verebilecek muktedir kimseler bulunduğundan aşağıdaki kurslar tavsiye edilmişlerdir.

İLK TAHSİL SAHASINDA VERİLECEK KURLAR

Terbiye tarihi ve felsefesi
İçtimaiyata başlangıç
Çocuk ruhiyatı
Öğrenme ruhiyatı
Sıhhati umumiyeye
Nisbî terbiye
Türk mektebinde inkılâp
Terbiyede seminer
Nezaret ve teftişte seminer

Gazi Enstitüsü güzel san'atler ve elişî, musiki, beden terbiyesi sahalarında kurslar verebilir.

Yukarda isimleri geçen müesseselerin ikisi de; fen, coğrafya, tarih, riyaziye, türkçe ve diğer sahalara temel kuran kursları vermedirler.

f. Muallim mekteplerinde verilecek olan tevsîî kurslar:

Muallim mektebi olan merkezlerde, aslında mezkûr mektepten mezun bulunan tecrübeli muallimlere, mektebin vardığı tahsil seviyesi fevkinda olan bir görüş temin eden kursların listesi hazırlanarak tatbik sahasına geçilebilir.

g. Grup toplantılar:

Yaşanılan tecrübelerin teatisi ve terbiyevî meselelerin münakaşası sahalarında umumî alâkalara malik olan muallim gruplarının kendi arzularile toplanmaları teşvik edilmelidir. Meselâ bu gruplardan biri çocuk şiirlerini tetkik ederken, diğeri de çocukların tarih, coğrafya bilgilerinin takviye için tenezzühler tertip edilebilir. Bu gibi teşebbüslere filen iştirak eylemek muallimlerin inkişafını temin eden ve aynı zamanda grup faaliyetinin talebeye ne kadar faydalı olduğunu muallimlere gösteren en iyi vasıtalarındandır.

4. MÜFETTİŞLER, MÜDÜRLER VE MUALLİMLER İÇİN NEŞRİYAT

Terbiye sahasında neşrolunan kitap ve bültenlerin iki mühim olan cepheyi ihtiva eylemeleri için tertiplerine dikkat edilmelidir. Bu cephelerden biri, mekteplerdeki faaliyete dair yazılan ve ilkmektep muallimlerine rehberlik eden neşriyat olup diğeri de; bu sahada çalışan muallimlere bilhassa elverişli olacak materyalin tercüme için seçilmesidir. Bu meselelerin her ikisi de muallimlere mahsus neşriyat hakkında yazılan raporda nazarı dikkate alınmıştır. Burada Türk mekteplerinin hakikî işlerini izah eyliyen bülten ve kitapların tabı ve tevzii hususlarına birinci derecede ehemmiyet verildiğini hatırlamak kâfidir. Neşriyat, her merkez lâboratuvarına ait olan tekâmül programının esas kısmını ve aynı zamanda ıslah edilen metotlara dair hakiki malûmatı yayan başlıca vasıttadır. (Bu hususa müteallik yazılacak raporda münakaşa edilen üçüncü diğer büyük bir mesele de talebe için çıkan neşriyattır).

5. KÖY MEKTEPLERİNİN VE MINTAKALARIN TETKİKİ

İhtimal ki her vilâyette, sakinlerin yaşadığı mahal ve merbut oldukları meşgalelere göre tesis edilmiş muhtelif tipte köyler vardır. Bu köylerden birkaçı, merkezde çalışan müfettişlerin nezareti altında muayyen tetkikler ve tecrübeler zemin olmak için seçilmelidir. İntihap edilen köylerde mekteplerin haiz oldukları derece, üç sınıflı ve tek muallimli olanından, beş sınıflı ve beş muallimi ile tam addedilen mektebe kadar tehalüf etmelidir. Bundan sonra, her mektep köyün hayatına, gidişine nazaran aldığı mevki bakımından tetkik edilmelidir. Çünkü meşgul olunacak esas meseleler mahdut manada terbiyevî değil, içtimaidirler.

Köy mekteplerinde tatbik olunacak program ile usullerin inkişafı; muhtelif mahallî alâkalara verilecek ehemmiyet ve daha geniş bir tehalüf silsilesi yapan talebe yaşına intıbak müstesna olmak üzere, şehir mekteplerinde takip edilen plândan çok farketmez. Ziraat ve san'at sahalarına müteallik amelî işlerin köylerde belirmesi herne kadar arzu ediliyorsa da bu gibi faaliyetleri idareye muktedir yalnız birkaç muallim vardır. Fakat bunun yerine, mektebe getirilen hakikî işçiler tarafından gösterilecek dersler ve çıraklık usullerine dair olan imkânlar tetkik edilebilir. Bu sayede arzu olunan mahallin faaliyetlerinden daha etraflı olarak istifade edilir ve amelî işin devamlı tekâmülünü temin için bir plân da yapılmış olur.

6. MUALLİM MEKTEPLERİNİN İLKMEKTEPLERLE MEZCEDİLMELERİ

Milli lâboratuar merkezleri daima bir veya iki muallim mektebi olan şehirlerde tesis edilmelidir. Şöyle ki ilk tahsil sahasına ait olan meseleler zuhûr eder etmez, vazifede olan muallimler ile yetişecek talebenin takip eyledikleri terbiye prensiplerine göre hallolunabilsinler. Her muallim mektebinin en az üç sınıflı bir tatbikat mektebi açması kabul edilmiştir. Yüksek sınıf talebesine tahsis olunan tatbikat devrinin; günde üç saat, mektebin bütün safhalarına dair tetkik ve müzahedeyi temin eyliyen ve bir ay süren bir müddet olduğu ümit edilmektedir. Diğer taraftan orta ve gayrimeslekî sınıfların verdiği ağırlığın da azalacağı tahmin olunmaktadır.

Bu şerait tahtında muallim mektebi profesörleri ve talebeleri tatbik edilmekte olan tekâmül programile canlı bir rabita tesis eyleyeceklerdir. Bu unsurlar: içtimalara, plânlarm ihzar, icra safhalarına iştirak edecekler ve neticelerin tesbit olunmalarına, neşriyata yardım eyleyeceklerdir. Bu gibi tecrübeleri yaşadktan sonra muallim mektebi mezunları vazifelerine daha yüksek evsaf ile hazırlanacaklar ve cemiyet hayatında deruhde eyleyecekleri muhtelif mes'uliyetlere kolayca intibak edeceklerdir. Bu kabül ve bu derecede meslekî hazırlığa malik olan gruplar, asrî usullerin, prensiplerin, alâkadar unsurlara gösterilmelerinde de müfettişlere pek çok yardımlarda bulunacaklardır.
